

**Волинський національний університет імені Лесі Українки**  
**Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи**

**Г.А. Каптур**

**Українська мова. Пунктуація простого речення**

*Практикум для поточного та підсумкового контролю знань здобувачів освіти  
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка  
спеціальності 013 Початкова освіта*

**Луцьк 2023**

УДК 811. 161.2 (076)

*Затверджено на засіданні кафедри теорії і методики початкової освіти  
Волинського національного університету імені Лесі Українки  
(протокол № 12 від 12 червня 2023 року); на засіданні науково-методичної комісії  
факультету педагогічної освіти та соціальної роботи (протокол № 10 від 15  
червня 2023 року) до використання у навчальному процесі*

**Рецензенти:**

**Костусяк Наталія Миколаївна** – завідувач кафедри української мови, доктор філологічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки

**Заремба Людмила Василівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

**Каптур Г.А.**

Українська мова. Пунктуація простого речення: практикум для поточного та підсум. контролю знань здобувачів освіти спец. 013 Початкова освіта /Галина Каптур. Луцьк, 2023. 53 с.

Пропоноване навчально-методичне видання допоможе зацікавленому здобувачу освіти підвищити свій професійний рівень шляхом опанування технології розвитку пунктуаційної компетентності під час вивчення простого речення української мови. Практикум містить завдання, які спрямовані на вироблення вмінь визначати пунктограми в простому реченні й пояснювати їх; допоможе в оволодінні пунктуаційними нормами сучасної української мови; сприятиме виробленню навичок грамотного письма; ознайомить здобувачів освіти з довідковими джерелами, до яких необхідно звертатися для постійного вдосконалення культури мови й мовлення; виховання культури усного та писемного мовлення.

Практикум призначений для здобувачів освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 013 Початкова освіта.

УДК 811. 161.2 (076)

©Каптур Г.А., 2023

## Передмова

Формування грамотності здобувачів вищої освіти як критерію освіченості людини є провідним компонентом у структурі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. Пунктуаційні вміння і навички безпосередньо пов'язані із загальною культурою особистості й дають змогу реалізувати ціннісний навчальний і розвивальний аспекти української мови в усіх видах мовленнєвої діяльності. Так, здобувачі освіти не лише засвоюють теоретичні надбання лінгвістичної науки, а й осягають культури усного й писемного мовленнєвого спілкування. Тому визначальним напрямом роботи майбутнього вчителя початкової школи на заняттях за програмою «Практикум з українського правопису» є підготовка грамотної особистості, яка на належному рівні вміє практично користуватися українським правописом у найрізноманітніших життєвих ситуаціях.

Українська пунктуація – система регламентована, вона тісно контактує з культурою писемного мовлення, оскільки до складників такої культури належить правильне пунктуаційне оформлення тексту.

Пунктуаційне оформлення тексту, речення загалом або окремих його елементів здійснюється за допомогою *пунктограм*, тобто розділових знаків, різновид яких і місце визначають відповідні правила: тире між підметом і присудком, кома при відокремлених членах речення тощо.

В українській мові використовують десять розділових знаків: *крапку* (.), *знак питання* (?), *знак оклику* (!), *кому* (,), *крапку з комою* (;), *двокрапку* (:), *тире* (–), *три крапки* (...), *дужки* ( ), *лапки* (« »). Роль знака переносу або з'єднання частин слова відіграє *дефіс*, знака скорочення – *скісна риска*. Розділовими знаками є також *проміжок*, що позначає межу між словами, й *абзац*.

У поняття пунктограми входить і відсутність розділового знака в тому чи іншому місті, якщо ця відсутність формулюється у вигляді правила.

## ОСНОВНІ ПУНКТОГРАМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

### КОМА

- між однорідними членами речення;
- перед словами *а саме, як-от, як*, що стоять у реченні з однорідними членами після узагальнювальних слів;
- при повторенні слова;
- для виділення звертань;
- після вигуків;
- для виділення вставних слів, словосполучень і речень ;
- для виділення порівняльних зворотів
- для виділення відокремлених членів речення (відокремлені означення, прикладки, додатки, обставини);
- для виділення уточнювальних членів речення;
- між частинами складного речення.

### КРАПКА з КОМОЮ

- між поширеними однорідними членами речення;
- між частинами складносурядного і безсполучникового складного речення.

### ДВОКРАПКА

- після узагальнювального слова, що стоїть перед однорідними членами речення;
- між частинами складного безсполучникового речення;
- у реченні з прямою мовою.

### ТИРЕ

- між підметом і присудком;
- на місці пропущеного члена речення в неповному реченні;
- перед узагальнювальним словом, що стоїть після однорідних членів речення;
- для виділення відокремлених прикладок, означень;
- між частинами складного безсполучникового речення;
- між частинами складносурядного речення перед сполучником і;
- для виділення вставних конструкцій;
- у реченні з прямою мовою.

### КРАПКИ

- на позначення перерваності або недокінченості мови;
- на позначення уривчастості мови;
- на позначення пропуску в цитаті.

### ДУЖКИ

- для виділення вставлених конструкцій;
- для виділення прізвища автора , що стоїть після цитати.

### ЛАПКИ

- для виділення цитат;
- у реченні з прямою мовою.

**ЗБІГ ЗНАКІВ** (кома й тире, кома ставиться за одним правилом, а тире – за іншим.

## ПУНКТУАЦІЯ В ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ

### 1. ТИРЕ МІЖ ПІДМЕТОМ І ПРИСУДКОМ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.**

1. Слова полова але огонь в одеж... слова бе...смертна чудотворна фея правдива іскра Прометея (*І. Франко*). 2. Найбільше і найдорожче добро в кожного народу це його мова бо вона не що інше як жива схованка людського духу його б...гата скарбниця в яку народ складає і своє давнє життя і свої сподіванки розум досвід почуван...я (*П. Мирний*). 3. Мова така ж жива істота як і народ що її витворив і коли відкине свою мову то то вже буде смерть задля його душі а задля всього того чим він відрізняється від других людей (*П. Мирний*). 4. Слова це крила ластівки вона їх не чуває але без них не може зл...тіти (*Ю. Мушкетик*). 5. Мова то цілюще народне дж...р...ло і хто не пр...паде до нього вустами то сам висихає від спраги (*В. Сухомлинський*). 6. Світл...носна! Ти є правда добро і краса народу нашого. То (ж) такою і будь вічно мово рідна! (*С. Плачинда*). 7. Мова рідна звучить наша мова шум гаїв шелест ниви у ній кобзи пісня тр...возна діброва і Дніпра (не)спокійний прибій (*О. Ющенко*). 8. Мова це душа народу народ без мови (не)народ (*В. Сосюра*). 9. А України ж мова мов те со...нце дзвінкотюче мов те золото котюче вся і давність і обнова українс...ка мова (*П. Тичина*). 10. Мова це розум і руки сутність народ... . Забути мову душу зрадити. Зрадити душу найнижче рабство. Бо мова не звуки смисл душа народ... (*М. Луків*).

**2. Розставляючи тире, вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.**

1. Гр...мада в...ликий чоловік (*Нар. твор*). 2. Бути дружиною це профес.ія. Складна профес.ія! (*О. Коломієць*). 3. Мінчо Мінчев хлопець мов огонь (*П. Воронько*). 4. Знайти скарб це була мрія вс...го попередн...го жит...я Кульчиц...кого (*Ю. Смолич*). 5. Але мій батько досвідний чоловік і радо служить гр...маді (*І. Франко*). 6. Спинитися вмерти з о...чаю й знемоги (*М. Бажан*). 7.

Тепер же гай осін...є свято (В.Чумак). 8. Тореадори це найсміл...віш... герої і ловкачі. Головне тут тренуван...я і сприт...ність (В.Нестайко). 9. Квіти то була третя безмежна батькова пристрас..ть піс...ля мат...матики і музики. Їхати і їхати то була четверта батькова пристрас..ть (Ю.Смолич). 10. Малий Мирон дивна д...тина (І. Франко). 11. І то лихо попереду знати що нам у світі зустрінеться (Т.Шевченко). 12. Качка як відомо птах. Вона літає (Остан Вишня). 13. Звенигородщ...на співучий куточок України в н...му Кирилівка не останнє в ц...му село (С.Васильченко). 14. Червоні плями листу осіннього криваві рани на сірих вулицях (В.Еллан-Блакитний). 15. Сусідс...кий сад то був зовсім ін...ший чужий світ (Ю.Смолич). 16. Хліб і страва тут найстарша справа ціль всіх змагань замислів турботи (І.Франко). 17. Тр...мати весь час жертву в стані (не) зорієнтован...ості в стані внутрішньої паніки це основа такт...ки слідчих (І.Багряний). 18. Поезія жити не може на смітн...ку а без неї жит...я злоч...н (М.Коцюбинський). 19. Поезія це діло совіс...не (не)грайся нею бе...причинно (А.Малишко). 20. Смуток (не)робота. Вони могли б і в смутку працювати (Л.Українка). 21. Найперше й найголовніше обскубти качку (О.Вишня).

**3. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.**

1. Без діла жить тільки небо коптить (Нар.твор.). 2. Наша ціль людс..ке щастя і воля розум владний без віри основ і братерство в...лике всесвіт...не вільна праця і вільна любов! (І.Франко). 3. Радіс...ть (не) поділена з другом це (не) радіс..ть навіть не (пів)радісті а якась поганс...ка четвертушка мізерія якась (В.Нестайко). 4. Найдоро...чий скарб що людина має це віра в себе і в собі подібних. Головне не дати ту віру погасити (І.Багряний). 5. Спорт це був наш світ наш фетиш наша р...лігія і ця р...лігія міцно єднала нас (Ю.Смолич). 6. Б...гата д...ржава яку утворюють бідні люди абсурд! (О.Довженко). 7. Мабуть цей дядько що сварит...ся на н...го теж начальник (Є.Гуцало). 8. Спільна для всіх мисливс...ких оповідань риса це те що всі вони факти що все це (на)справді було (О.Вишня). 9. У такий веч...р вся родина зб...рається вечеряти разом і родинний стіл то стіл однодумства (Б.Харчук). 10. Лови на грубого звіра то

(не)забавка то боро...ьба тяжка (не)раз кровава (не)раз на жит...я і смерть (І.Франко). 11. Прийняти рушник поцілувати хліб знак злагоди (З часопису). 12. Вийти на пенсію все одно що прийти в чистил...ще за ним або рай або пекло (О.Коломієць). 13. З дурнем ...чепитись дурнем ...робитись (Нар.твор). 14.Щ...чки рожевіють старі оч... тішат...ся і я думаю наша бабуся це та висока зірка що народжує Новий рік що напоює дорогим червоним вином засніжену землю (Б.Харчук). 15.Оженит...ся не дощ...к переждати (Нар.твор.). 16. А чи ти знаєш яка птаха найроботящ...ша? Дятел. Горобець то курка. Нал...тів у двір стриб (по)між курми дз...б-дз...б нахватався і втік. Голуб л...дащо. Оддудурить воло й ходить жде поки нагодують. Сорока злодюга на живе кидаєт...ся. Сойка як циганка: що набачила те й ...цибрила та заховала про зиму. Шпак як враг на садки налітає. А дят...л — у-у-у... Трудяга. День крізь день, і літо, й зиму, все стука та стука як тесля долітцем (Гр. Тютюнник). 17. Ніхто більше за мене не радіє дружбі: це моя єдина втіха і мій скарб. Людс...ка душа і друг бе...сумнівно цін...іші за все інше. (Не, ні) про що не турбуватися (не, ні) за що не переживати значить не жити а бути мертвим адже турбота рух душі а життя це рух (Г.Сковорода).

#### **4. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.**

1. Моя хата стоїть біля мост... через це всі мої спогади про д...тинство це спогади про міст. 2. Я боюся спок...ю бо спокій як мені здаєт...ся початок кін...ця. 3. Мій батько швець слава про майстерність якого поширилася на всі найближч... окол...ці. 4. Та...мниці це те що робить наше жит...я солодшим. 5. Скрізь його переслідували ті зовсім однакові дві пари очей одні добро й ніжність другі зло. 6. Єдине діло яке мав зараз це й було спостережен...я того клаптя дороги... 7. Свято ж це щось таке уявляла вона як дуже й дуже соня...ний день. 8. Любов же доню єдина у світі правда яку не зітр...ш як кр...йдяний напис на дошці. 9. Перше право людс.ке жити як заманет...ся і їхати туди куди людину вабить. Бо жити людині де їй заманет...ся (не) чинячи зла це (не) переступ... 10. Дівчинка думала що такі дні як сьогоднішній даремно

(не)минають що такі дні початок дивного глибокого й (не) (до) кін...ця збагне(н,нн)ого одкрит..я. 11. Брат це той з ким маєш надію розділити власний біль і він не/відштовхує тебе; брат це той хто подає руку коли ти відчайвся вийти з води чи болота які вже тебе ковтали; брат це той хто всміхнувся тобі на вулиці і той усміх не насміх а розуміння а може й співчуття. Ми всі шукаємо свого брата у світі а коли його знаходимо навіть на коротку хв...лину в нас починає вл...ватися ота пром...ниста соня...на енергія... Бо заздрість ближн...го це те що віддаляє від нас брата це те що впершоруч убиває в нас нашу соня...ну енергію. 12. Немає великого міркує він [Віталій] без малого всі малі історії це тіні історій великих а найбільша з великих історій це історія людс...кої душі, байдуже в кволому чи здоровому тілі вона поселилася (З роману В. Шевчука «*Стежка в траві*»).

## 2. ТИРЕ В НЕПОВНОМУ РЕЧЕННІ

### 1. Розставте пропущені тире або дефіси.

1. Корнієва хата край села на пагорбку (*Улас Самчук*). 2. Наші грізні бойові гармати салютують миру не війні! (*Володимир Сосюра*). 3. На небі, над ожередом зорі, на землі, під ожередом зайці (*Остан Вишня*). 4. Зі сходу й з півдня фортецю захищали кручі Дніпра, з півночі глибокі байраки (*А.Кащенко*). 5. Попереду йшли дівчата, за дівчатами хлопці, а позаду старші жінки і молодіці суміш з чоловіками і старшими дядьками (*Т. Бордуляк*). 6. Я вчепився одною рукою в батькові штани, другою за шапку і хотів був сказати своє ім'я, та голосу не вийшло (*О. Довженко*). 7. Осла визнаєш по вухах, ведмедя по кігтях, а дурня по балачках (*Нар. творчість*). 8. Не помирати хотілось Орлюкові жити! (*О.Довженко*). 9. Поблизу дерев насіннячкових порід ґрунт перекопують на глибину 15 20 см, навколо кісточкових на 12 15 см (*Із часопису*). 10. Одну звали Варенькою, другу Шурочкою (*В.Земляк*). 11. Марія круть і зникла (*Улас Самчук*). 12. Горбатого виправить могила, а упертого дубина (*Нар. творчість*). 13. Посередині стояли довгі столи з лавами, по боках лежанки для бурсаків (*А.Чайковський*). 14. Річка Жовті Води ділилася тут на два рукави: західний річку Жовту і східний Очеретяну балку (*Я.Качура*). 15.



Держи хліб на обід, а слово на одвіт (*Нар. творчість*). 16. Не жалібна ясна твоя краса (*Леся Українка*). 17. Пан Куценко років двадцять п'ять тридцять був волосним писарем (*Б.Грінченко*). 18. Село Троянівка гніздиться в долині. На північ від нього Беєва гора, покрита лісом, на південь заткана маревом рівнина, по якій в'ється полтавський шлях (*Григорій Тютюнник*). 19. Це співвідношення визначає функцію розподілу Бозе Ейнштейна. Математично вона відрізняється від функції розподілу Фермі Дирака тільки наявністю у знаменнику  $-1$  замість  $+1$  (*Із підручника*).

## **2. Розставте пропущені тире.**

1. Джерело красномовства у серці (*Дж. Мілль*). 2. Головне достоїнство мови у ясності (*Стендаль*). 3. Ціну здоров'ю знають тільки хворі люди. А вартість хліба всі голодні люди (*В. Франків*). 4. Назустріч хлопцям іскор водоспад (*О. Гончар*). 5. А надворі по небу багряне мереживо (*Г. Тютюнник*). 6. Навколо мене тиша безбрежна нічного вересня (*М. Рильський*). 7. Чого вдосталь у нас так це світла! (*О. Гончар*). 8. А в душі печаль як небеса (*Д. Павличко*). 9. Ти кобзу любиш ніжнодзвонною а я співаючий курай (*П. Тичина*). 10. Садками ходить брунькоцвіт а в небі злотозор.. (*П. Тичина*). 11. У Полтаві літо бабине. У Санжарах падолист (*Б. Олійник*). 12. З лісу шепче гілка. З жита перепілка. 13. З/за широкого лиману журиться сопілка (*А. Малишко*). 14. Попереду сонця списаті промені. А позаду стовпи снігової куряви (*Д. Павличко*). 15. На обрії десь пасмо гір (*С. Черкасенко*). 16. А над левадою ніжні-ніжні шати з золотого серпанку... (*Остан Вишня*). 17. Петро зійшов на ганок далі в сіни (*В. Підмогильний*). 18. У премудрих приказках багатовіковий людський досвід (*Із часопису*). 19. Над Києвом золотий гомін і голуби і сонце! (*П. Тичина*). 20. Внизу Дніпро торкає струни... (*П. Тичина*). 21. Від Троянівки до Вовчої долини сім кілометрів (*Г. Тютюнник*). 22. Човен на середині ріки. Береги далеко. Правий гори кучугури і переярки в лісах Лівий мілини пісок верболози і безкраї нескінченні соковиті луки (*Ю. Смолич*). 23. В правій руці він тримав футбольний м'яч у лівій добрий пакунок грубезни книжок (*Ю. Смолич*). 24. Посеред колони велика машина із зеленим критим кузовом... (*Г:*

*Тютюнник*). 25. Я тікати.. А за мною хмари бджіл (*П. Глазовий*). 26. Навколо ставка верби густим вінком (*Г. Тютюнник*). 27. З одного боку ляск та писк тонких голосів цілі оберемки квіток та ряботиння плахт керсеток шитих мережаних сорочок.. А з другого цілий густий ліс зілля... (*Панас Мирний*).

### 3. ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф.**

1. Старому та слабому годи, як малому. 2. Сало гамкнув та на kota зв...рнув. 3. Пр...рівняв св...ню до коня та шерсть не така. 4. Пішов глеч...к за водою та й пропав там з головою. 5. М...яко стеле та твердо спать. 6. Зліз кіт на сало та й кр...чить: «Мало!» 7. Чує кіт у глеч...ку молоко солодке та морда коротка. 8. Вийшли ж...нці в поле жати та й забули с...рпи взяти. 9. У Сірка очей позичив та й байдуже! 10. Зароби кривно та і з...їж певно. 11. Слова ласкаві та думки лукаві. 12. Розуму палата та ключ від неї загубл...ний. 13. Ліпше без в...чері лягати та без боргів уставати. 14. Не лініся рано вставати та змолоду більше знати. 15. Не журись та за діло б...рись. 16. Намірся та не вдар. 17. Він би і рад косити та нікому косу носити (*З народної творчості*).

**2. Розставте пропущені розділові знаки.**

1. І виріс я на чуж...ні і сивію в чужому краї... (*Т. Шевченко*). 2. Івась забув і свою досаду і свої жмурки (*П. Мирний*). 3. Голос линув у яр і знову на гору і лунав по вс...му с...лу (*С. Васильченко*). 4. В...дмеді бувають бурі і сірі і білі (*О. Вишня*). 5. Чи в Ки...ві чи в Полтаві чи в самій столиці ходив чумак з мазницею (по)межи крамниці (*С. Руданський*). 6. Ніч криє і місто і табір ворожий (*Леся Українка*). 7. З...мна гл...бінь і дал...чнь ж...ття й трава черлена диш...ть триєдино (*А. Малишко*). 8. Піти піти без цілі і м...ти... вб...рати в себе віт...р і простори і ліс і лан і небо (не)озоре (*Ю. Клен*). 9. Гадюка хоч не вкусить то зас...чить (*Нар. твор*). 10. Кров і біль і сл...зи й сміх і часом глум виринають з безодні спогадів і плинуть в потоці подій, як шумовин...я у в...сняній бистр...ні (*О. Довженко*). 11. Я (не) наче втопив у Десні і свій жаль і тугу і розпач відступу (*О. Довженко*). 12. І грає і пін...ться синєє море (*Є. Гребінка*). 13. А млин і річка і

місячна смуга на ній таїли в собі пр...надну таємничість (*М.Стельмах*). 14. Се відкриття і втіш...ло і зд...увало його (*І.Франко*). 15. І гіркіст...ю гороб...ни і вогкіст...ю грибов...щ і терпкіст...ю хвої і бродін...ям опалого листу пахне тепер лісова з...мля (*М.Стельмах*). 16. Збита купа людей і худоби густіше укрила землю і сопе і хропить на всякі тони (*М.Коцюбинський*). 17. Ось сон...чко зійшло і світ...ть нам і гріє (*Є.Гребінка*). 18. Отака була сім'я у царя у Плаксія. Цілі дні вони с...діли голосили та сопіли та стогнали та р...вли сл...зи відрами л...ли (*В.Сосюра*). 19. І день і вік однаково м...нають (*Б.-І.Антонич*). 20. Вітай жит...я! Що біль дає і щаст...я і красу і сум і горе (*Б.-І.Антонич*).

**3. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. В п...чі щось бухнуло заш...піло зас...чало (*М.Коцюбинський*). 2. Індик крут...ться та дметься іволга л...тить сміється. Мавпа пл...гає стр...бає мишка з норки виглядає (*О.Олесь*). 3. Ну, та бабуся хоч і була замотана в хустку а показала себе молодчиною (*В.Винниченко*). 4. І в передпокої і в кор...дорі було тихо (*Ю.Смолич*). 5. На зорі зад...вивсь хлопчина але своєї (не) знайшов (*Б.-І.Антонич*). 6. Беркути (ні) коли (не) сплямують (ні) своїх рук (ні) свого сер...ця підступно пролитою кров...ю! (*І.Франко*). 7. Гуртом вибігли серни потр...мтіли на тонен...ких ногах та й почали щ...пати траву (*М.Коцюбинський*). 8. По діброві вітер виє гуляє по полю край дороги гне тополю до самого долу (*Т.Шевченко*). 9. У в...лике м...стецтво вступав хоч і од...ржимий бажан...ям матер...ально підтримати враз збіднілу сім...ю але й безмірно закохан...ий у муз...ку Іван Алчевс.кий (*А.Шелест*). 10. Більше (не) міг сказати (ні) один (ні) другий (*І.Франко*). 11. Любіть травинку і тваринку і сонце завтрашнього дня в...чірню в поп...лі жаринку шляхетну інохідь коня (*Л.Костенко*). 12. Садок був (не) величкий але рясний. Тут були яблуні сливи вишні... (*Б.Грінченко*). 13. Оксен Гамалія (ні) дась (ні) взять у свого батька вдався (*Гр. Тютюнник*). 14. Вже (не) тільки в очах а й на її обезкровленому облич...і проход...ть тінь надії (*М.Стельмах*). 15. Усе міня...ться оновлю...ться рветься у ранах кров...ю сходить з туги в груди б...є замулю...ться мулом порохом б...реться а потім знов

з...леним (з)під з...млі встає (*П.Тичина*). 16. (Не, ні) марної слави (не, ні) сміху  
пустого я сліз буду в світі шукати (*Леся Українка*). 17. А колись над містечком  
стояло хоч і вбоге але ясне й ласкаве сонце (*М.Хвильовий*). 18. Другого дня  
пр...томилась я дуже та й сіла ...почити в холодку під в...рбою (*М.Бажан*). 19.  
(Не, ні) Богу свічка (не, ні) чортові ладан (*Нар.твор.*). 20. І (не, ні) було (не, ні)  
радість (не, ні) чуда (*Л.Костенко*).

**4. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. Змій кок...тує і х...тає головою то в той бік то в другий наче комусь  
шепче щось на вухо то з одного боку то з другого. Цілий день би стояв та  
д...ржав та д...вився (в)гору (*В.Винниченко*). 2. Любов...ю трударів і радіст...ю  
земною і сонцем що всміхалося в...сною і щастям наших (не) повторних діб  
духм...яно пахне хліб (*П.Воронько*). 3. Маю повне (не) обмежене право змінити  
не те що своє прізви...ще — (по) батькові й дідове ім...я й прізви...ще  
(*М.Коцюбинський*). 4. Я д...вився на тиху чарівну річку і на бер...г і на суворого  
кормчого діда що піднімався наді мною на фоні урочистого неба. Сором і  
ро...пач і (не) вимовний жаль і безліч інших гострих почуван...ь охопили мою  
душу і ...крутили її і пр...гнули (*О.Довженко*). 5. Йому здалося що давн...на і  
дал...на і сон забр...ніли в її голосі (*М.Стельмах*). 6. Ото як побачать його  
однос...льчани то вже так і знають що потяг або на хутори на веч...рниці або десь  
«на чужу» на грища (*Гр. Тютюнник*). 7. Сіре повітря між веч...ром і ніч...ю  
текло собі яром до лісу і в тому повітрі над Сашком л...тіла чи (то) сорока чи  
інший хтось (*М.Вінграновський*). 8. Не (з) за синього моря (з)під цвинтаря  
вдарила стріла в її серце та й скалічила найкраще що було в н...му  
(*М.Стельмах*). 9. І знову кроки по хаті і думи та й думи та сумніви та  
(не)вдоволення і уклін вікам що зібрали в книги чиїсь сонця чи світильники  
(*М.Стельмах*). 10. Ставки це блакитні очі землі. Їй те (ж) треба д...витись і на  
сонце і на зорі і на людей і на оці зеленокорі верби що побралися за руки мов  
дівчата і в...дуть своє коло (*М.Стельмах*). 11. І хороше і дивно і радісно стає  
мені малому в цім світі де є зорі і добрі люди і тихі вогн...ки і щедрі вечори

(*М.Стельмах*). 12. Довго (довго) (не) один десяток років буде проводити мене мати дивлячись крізь сл...зи на дорогу довго хрестит...ме мені слід і стоять...ме з молитвами на зорях веч...рніх і ранішн...х щоб (не) взяла мене (ні) куля (ні) шабля (ні) наклеп лихий (*О.Довженко*).

#### 4.УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНІ СЛОВА В РЕЧЕННЯХ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. За вербами кущі калина бузина порічки а то й просто вербол...з (*А.Давидов*). 2. Викр...ки водоносів звуки шарманок іржання коней перекрик похриплих наймачів та заробітчан...ський гомін все тут зл...валося в г...рчаний розмірений одурманюючий гул (*О.Гончар*). 3. У нашому саду була ро..кішна флора жоржини й кр...пива любисток і ревень (*Л.Костенко*). 4. Скрізь на з...млі і на небі с...годні почувалося св...ято (*О.Гончар*). 5. І небо і земля усе одпочива, все ніч під чорною запаскою хова (*П.Гулак-Артемівський*). 6. Полюють зайців (в) основному тр...ма способами з під...йомом (з) під (собак) гончаків і на засідах (*О.Вишня*). 7. (Що) дня ми тих горіхів повнісінькі пазухи було приносили, а мати їх посушать, і (в)зимку такі були ласощ... в неділю і соняхи і гарбузці і горіхи (*О.Вишня*). 8. Тонкі брови русяві дрібні куч...рі на голові тонкий ніс рум...яні губи все подихало молодою парубочою красою (*І.Нечуй-Левицький*). 9. Гриби і ягоди зб...рав він у лісі краще за нас усіх і розмовляв з кін...ми з телятами з травами з старою груш...ю і дубом з усім живим що росло і рухалось навколо (*О.Довженко*). 10. У вс...му у малому й великому єдиний порадник правда (*О.Коломієць*). 11. Усе в ж...тті перейняте ритмом від коливан...я л...стка до могутн...го ок...анічного под...ху та велетен...ських циклів (*П.Мовчан*). 12. Вишні ч...решні груш... сливи угорки тернослив тер...н та дер...н усе росло густими купами (*І.Нечуй-Левицький*). 13. Од пр...чілка цвів кущ панс.кої рожі, цвіли всякі квітки й гвоздики й чорнобривці й царс.ка борідка й круч...ні пан...чі (*І.Нечуй-Левицький*). 14. Лазар

побачив н...зеньку людину, на якій все вуси волос...я старий мундир зв...сало і опало (М.Коцюбинський). 15. У щастя людс...кого два рівних є крила троянди й в...ноград красиве і корис...не (М.Рильський). 16. І все, що давно було з пам...яті зникло, зн...нацька так ясно з...явилося і співи матусі й д...тячі мрії і місячні ночі (на) весні і співи гучні, мов гімни надії, забуті співи н...бесні він все пр...гадав (Л.Українка). 17. У мудр...сті свої закони є і цвіт і злет і (не) сходимі пуші. Пізнай краплину і течін...я зір з...рно і кам...нь і могутній всесвіт (А.Малишко). 18. (Не) мов поклала ти мені на груди долоні теплі і сп...нилося все і почут...я і спогади і люди і мертвий лист, що хвилями н...се (Є.Маланюк). 19. Місток замшлий і хисткий і верби в бер...зі і мальви п...люстки вуст ще дитяч...х душу чисту і першу зустріч і любов усе, що пережити знов нам (не) до хисту! (Є.Маланюк).

**2. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. У хаті (в) раз повиднішало і від ус...го тіні поробилися і од лави і від мене і од тітки з матір...ю (Гр. Тютюнник). 2. Господь б...гатий нас благословив дарами, що (ні) кому (не) відняти любов і творч...сть туга і порив відвага і вогонь самопосвяти (О.Ольжич). 3. Ні безсон...і ночі ні ганьба полону ні те, що він стояв зв...язаний в руках своїх ворогів ні глум і пр...ниження, яких йому дов...лося зазнати від Чарнецького в дорозі, (ні) що (не) могло зл...мати тої вищості того байдужого пр...зирства і мужності, що іскрилися в погляді бранця (Я.Качура). 4. Та й ро...повів дідусь Павликові (про) те, як треба об...рігати (в)зимку птицю, і (не) тільки фазанів, що оце тільки їх пр...везли до нашого лісу а й всіляку птицю і куріпок і с.ничок і щ...гликів, що (в) зимку, як випаде сніг, не мають змоги знайти собі їжу (О.Вишня). 5. Кожного ранку Гнат об...їжджає с.ло, щоб встановити, чи всі вийшли на роботу, чи (не) має (ні) яких порушен...ь як (от) крадіжка колгоспного майна порубка д...рев на шляху ночівля прої...жих та перехожих без його дозволу і т.ін. (Гр. Тютюнник). 6. Червонясте світло червоний пісок все л...тить нам у вічі, і ми ...хиляємо голови, щоб захиститись (В.Шевчук). 7. Через те вони і ступали дружно заплакані жінки

й суворі чоловіки (з) заду кілька охочих і цікавих — із тих, хто сподівався бути запрошен...им на поминки,— це накладало на всіх обітницю єдності (В.Шевчук). 8. Усі музиканти у смок...нгах з метеликами-краватками і в білих тв...рдих накрохмалених сорочках, а музику вони заграли стару (напів) забуту мазурку к...зачка кадрили і контрданс. Тоді Мирослава почала вводити в цю уявну залу гостей чоловіків у фраках і дам у бальних, аж до землі, сукнях (В.Шевчук). 9. Віра в свою силу своє право холонокровність воїна, який (ні) чого (не) боїться і (не) розгублюється перед найстрашнішим ворогом, козацька гідність і, нарешті, сповнене краси одверте сміливе обличч... все в цій мужній постаті подобалось Яремі (Я.Качура). 10. М...тропол...т нагадував тепер своєю скостенілістю всі оті зображення святих у в...зант...йських храмах, де все видається закам...янілим і постаті і одяг на них і навіть н...бесні хмари над ними (П.Загребельний). 11. Ще лунало в церквах київських слово грецьке поряд з словом руським а князеві вже мріялося про часи, коли чутим...ться (по) всюди лиш своє рідне (не) повторне і (в) дома і на забаві й на торгу і в церкві і на битві (П.Загребельний). 12. І хліб і меди все це мали вони серед готовизни, що її запасав Родим від купців, у маленькому чулані без вікон, де були ще хутра вевериць куниць бобрячі й соболинні шкури вовчі й ведмежі звої срібного дроту й заморські монети нарубки коштовних метал...ів і дорогі гривни цілий скарб, цін...ості якого Сивоок ще (не) міг знати (П.Загребельний). 13. Біжить [Данило] з малим посланцем хекає (по) дитячому та гостинця йому на бігу тиче молодих горішків ліщ...нових меду стільникового загорнутого в широкий кл...новий лист чи ляща спійманого (в) досвіта що під руку підвернулося (Гр. Тютюнник). 14. Вона ж любила соня...ні дні в усі пори року (у) зимку із відчут...ям хрумкого сліпучого сніг... та з вицвілим небом; в...сною з густим духом з...млі, яка пробуджується й поч...нає родити зіл...я і з (густо) голубим небом; (у) літку, коли від надмір... світла й тепла все повітря тр...мтить а небо блакитне; восени із відчут...ям тихого смутку, настроєм прив...ядання із розводнен...им небом (В.Шевчук).

## 5. ОДНОРІДНІ І НЕОДНОРІДНІ ОЗНАЧЕННЯ

## 1. Вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.

1. Того жовтневого ранку над селом коливався холодний низ...кий туман (*В.Козаченко*). 2. Брати переглянулись, залягла тяжка гнітюча тиша (*І.Багрянний*). 3. Настав темний осін...ій веч...р (*І.Нечуй-Левицький*). 4. Захар глядів на молоду пару ясними радіс...ними очима (*І.Франко*). 5. З городу над картоплями ст...рчали самі лише мокрі макові голови (*М.Вінгановський*). 6. Дробинки — шийна пр...краса із жовтого ч...рвоного з...леного орнаменту чорного намиста (*Із часопису*). 7. З одного боку був височезний старий темний ліс (*Б.Грінченко*). 8. По дворах (в) рівень з хатами стоять страшен...і снігові баби (*П.Мирний*). 9. Мені жаль стає великого ч...рвоного ц...гляного вел...тня, що стоїть на розі (*В.Шевчук*). 10. Тарас тим (часом) почав ро...повідати тихим та...мничим голосом (*С.Васильченко*). 11. (У,в)перше в жит...і Данько мав змогу зазнати такої дорогої рідкіс.ної (не) земної втіхи (*О.Гончар*). 12. Чорне лаковане авто зн...кає у синій глиб...ні дороги (*В.Шевчук*). 13. Пагони чайно-гібридних пернеціанських поліантових троянд не приг...нають до землі (*Із часопису*). 14. Осів тихий зоряний веч...р (*С.Васильченко*). 15. Раптом коло самого с...ла луною вдарила в усі кутки багато (голоса) урочиста хвилююча пісня (*С.Васильченко*). 16. З (не)уважно нахил...ного носика масло капало на землю в...ликими чорними краплями (*Ю.Смолич*). 17.Зупинилися в молодому (не)густому дубняку (*Ю.Збанацький*). 18.Наддніпрян...ські виш...ванки виш...валися ч...рвоними синіми чорними нитками, а для галиц...кого типу були характерні геометр...чні різнокол...рові орнам...нти — сині ч...рвоні зелені жовті оранжеві кол...ри (*Із часопису*). 19. Зійшов велетенський урочистий місяц... (*У.Самчук*).

## 2. Перепишіть, розставляючи пропущені розділові знаки. Вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.

1. Ми підійшли до шос.е. За ним стояв рідкий (не) вигорілий листяний ліс (*Ю.Збанацький*). 2. Сіявся дрібнен...кий мокрий сніжок (*В.Козаченко*). 3. На городі (по) волі вм...рає тліє яскрава літня зел...нь (*В.Козаченко*). 4. До машини наблизилась молода красива жінка. У неї були виразні повні губи і круглі очі.



Вона сказала звучним гарним голосом: «А я вже давно ч...каю на тебе» (Є.Гуцало). 5. Пролинула коротка літня ніч... . Самовдоволено і гордо прозвучали на зорі перші королівські сурми (Я.Качура). 6. Весна заст...лила степ з...леним (не) сходимим килимом. Так просто й вільно у ст...пу що здаєт...ся дай сюди людей з ус...го світу — і всім вистачить місця для вільного щас.ливого жит...я (Я.Качура). 7. Мір...ади ро...кішних п'янющих пахоців були подолані всі: їх забив солодкий запаморочливий дух мат...оли (Ю.Смолич). 8. Перед оч...ма лягло ш...роке вкрите гл...боким снігом поле (А.Ш.). 9. Могут...ній хор потрясав тихий прозорий спокій свіжого літн...го дня. Він руйнував тихість сумирного провінц...ального міста (Ю.Смолич.). 10. Петро направив дуба просто між лапи тієї почвари і козаки оп...нилися у захис.ному вкритому піском та таволгою куточку остр...ва (А.Кащенко). 11. Над містом х...таються бліді рожеваті сутінки (В.Підпалій.). 12. Кішка стр...бнула на коліна братової солодко згорнулася клубком і позіхнула розводячи рожеві обтикані гострими зубками щел...пки (В.Підпалій.). 13. В...лика грізна тиша стоїть над степом (О.Гончар). 14. У Кодаку стояв полк жовнірів під командою француза полковника Маріона (А.Коваль). 15. Клас.ик нової української літератури національний поет і драматург автор (не) в'янучої «Енеїди» і бе...смертної «Наталки Полтавки» самобутній співець рідної землі Іван Петрович Котляревський посідає одне з найпочес.ніших місць у літературі ХІХ століт...я (Із часопису). 16. «Уже (в) шосте,— сказав відкриваючи урочисту церемонію голова ж...рі секретар Спілки письменників України Володимир Дрозд,— ми відзначаємо лаур...атів пр...стижної і автор...тетної літературної премії «Благовіст». Теплі напутні побажан...я висл...вив нагородженим голова ради СПУ відомий письменник Юрій Мушкетик (Із часопису).

**3. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

I. Новий жовтий в...сокий дім. Двері в столову одчинені; д...влюсь на голі соснові стіни переступаю пор...г і йду вдовж столу довгого й білого наче сан...а дорога. З другої хати (на) зустріч виходить х...зяїн. Я знаю що він бачить моє

червоне змерзле лице... Нам дають чаю г...рячого міцного що бл...щить в склян...ці як стигла вишня. На столі масло жовте тв...рде наче щоки сільської молодиці густа см...танка і чорний хліб.

Стасик чудова д...тина. Коли він сп...нивсь на порозі в столову на худих ніжках і я побачив його ш...рокі готові світ весь поглинуть оч... він був як квітка на тонен...кій ст...блині що пнеться до сонця. Я був наче у себе. Тільки дві речі стояли в хаті чужі і навіть наче ворожі біла дубова шафа (на) глухо закрита і добра (не) зграбна скриня застел...на (з) верху сільським домашн...ї роботи килимком.

II. Далекі скелі м...яко убрались в зел...нь і виглядали наче старий потертий місцями оксамит. 3. Любо було глянути на її дрібнен...кі запеч...ні на сонці руч...нята що жваво бігали від одної роботи до другої. В...ликі сиві очі (з) під чорних вій д...вилися пильно й розумно. 4. Тв...рдий синявий сніг грав на сонці самоцвітами. 5. Здорові кострубаті дуби грізно стояли в снігових заметах. 6. Йому жаль стало з...леної стрункої ялинки що одна зв...селяла з...мою садок. 7. Візник зав...рнув і в...їхав у в...ликий зарослий споришем двір. 8. Здаєт...ся що ця довга осін...я ніч (ні) коли (не) скінчиться. 9. Срібний пром...нь місячний тихо сяє на білій голівці дівчинки всміхаєт...ся до нових червоних кісників гуляє по смаглявому видочку та по білих дрібненьких зубках що виглядають (з) за розтулених повних уст. 10. Зараз загр...міли кріселка і сх...лились над ним цілуючи руки з одного боку Антоша його лисіючий син а з другого дочка білява Ліда (двадцяти) літня вдовиця... Сліпий Жан брат жін...чин адм...рал у одставці ввійшов під руку з своїм «мін...носцем» як він кликав лакея (*Із творів М. Коцюбинського*).

## 6. ВІДОКРЕМЛЕНІ ОЗНАЧЕННЯ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. На стр...мкім пр...гірку відділен...ім від інших страшними дебрями порослім густо величезними буками та смереками покритім ломами й

обвалищами дерев було віддавна головне легов...ще медведів (*І.Франко*). 2. І вже забута Богом і людьми живе Маруся в захистку зими (*Л.Костенко*). 3. Освітлен...і вибухами водяні смерч... від мін та снарядів розгинали п'їтьму (*О.Довженко*). 4. Марина мовчки дивилася на чоловіка променистими оч...ма сповнен...ми безмежного щастя (*А.Шиян*). 5. Стояли люди злякані притихлі (*Л.Костенко*). 6. Пригнічена такими думками ходила Олена як побита (не) обзивалася (не,ні) до кого й словом (*Гр.Тютюнник*). 7. Обабіч дороги рівної ак...уратної і припорошен...ої чистим білим снігом чорніли страшні й потворні згарища (*Ю.Смолич*). 8. Окрил...ні своїм блискавичним успіхом панове ротмістри (від) разу вдарили на замок (*Я.Качура*). 9. Софія впала на землю притулила ч...ло до сплетен...х вузлом рук і (не) втішно (по) дитячому заридала (*М.Стельмах*). 10. Весь мокрий але з лицем роз...ясненим радіст...ю вискочив Максим із плоту на берег і кинувся до ніг батькові (*І.Франко*). 11. Вітер розгулювався холодний пронизливий (*О.Гончар*). 12. Захоплен...ий своєю змаганиною з конем Сивоок не зауважував безліч... подій і речей які його оточували (*П.Загребельний*). 13. Демко спить у снопах загорнутий у теплу пелюшку (*У.Самчук*). 14. Розгойдане море по всьому узбереж...і викидало на пісок рештки розбитих (під) час шторму рибальських суденець (*О.Гончар*). 15. Розгромлені в запеклих боях котились за Дніпро величезні гітлерівс.кі полч...ща (*О.Довженко*). 16. Вихован...ий без матері Борис (не) звик до виявів чулості (*П.Загребельний*). 17. [Ситник] робив це про всяк випадок, знаючи, що в житті все пригодит...ся, відаючи добре, що зайвий приятель хоч і малий навіть завжди ліпше, аніж ще один ворог хай хоч і наймізерніший, найбе...силіший (*П.Загребельний*). 18. За широкими морями за лісами дрімучими ще й за горами кам...яними в (не) нашій далекій стороні був колись веселий край ро...кішний і б...гатий заворожен...ий злими людьми заневолен...ий двома неволями. Одна неволя панс...ка, а друга царс...ка. І жили там рабами в тяжкій чужій роботі заворожені в неволю люди (*С.Васильченко*). 19. Навіть діти знепокоєні батьківс.кою тр...вогою довго (не) засинали (*А.Головко*).

**2. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. Вони [мати] довго сидять на лаві біля порога, немов не господиня в цій хаті. Потім повільно роздягают...ся змор...ні й пригніч...ні і світять каганчика (*Гр.Тютюнник*). 2. Високі айстри небо синє твій погляд милий і ясний (*М.Рильський*). 3. Похмурий і зажурен...ий хлопчик (не) сміливо зайшов у намет (*В.Іваненко*). 4. (В)раз Юра спиняєт...ся вражен...ий (Ю.Смолич). 5. У зшитку розмереж...ні й розфарбовані візерунками були списані пісні щедрівки псалми (*С.Васильченко*). 6. Покінчивши з патетичним вступом директор перейшов до висновків практичних і конкретних (*Ю.Смолич*). 7. Я пам...ятаю вчительку мою просту і скромну і завжди спокійну (*В.Смолич*). 8. Слепа й г...ряча від сну виск...чила баба з комірч...ни (*В.Близнець*). 9. Над приморавс..кими лісами підіймалося сон...це велике ласкаве (*О.Гончар*). 10. Схвильовані піднесені розбурхані під грім оркестр... ми кинулися до вагонів (*Ю.Смолич*). 11. На коні ч...рний від порох... під...їхав (чотирнадцяти) річний Сашко Половець (*Ю.Яновський*). 12. Василь прикро подивився важко і глибоко зітхнув повернувся і сердитий лаючись почав одрізняти своїх овечат (*П.Мирний*). 13. Думав Давид про широчезні неоглядні простори степові про тисяч... Обухівок глухих і темних на далеких глухих гонах (*А.Головко*). 14. Марія тремтячою рукою ставить свічку швидко хрестит...ся і ро...червоніла вертаєт...ся назад (*У.Самчук*). 15. Хай марш... лунають бад...рі й гучні (*В.Еллан-Блакитний*). 16. Здивован...ий майже з страхом роздивлявся він по кімнаті (*М.Коцюбинський*).

**3. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. В хату ввійшов старий Джеря високий тонкий з сивуватими довгими вусами з нужден...им блідим лицем та смутними оч...ма (*І.Нечуй-Левицький*). 2. Блідий із стиснен...ими кулаками він мит...ю перехопився через паркан і став перед хлопчаком (*М.Чабанівський*). 3. Загорнен...ий у довгу матер...ну свитку закутан...ий її ч...рним платком у шкарбунах на босу ногу з рукавичкою в руках він мов за...ць виск...чив із сіней та й полинув прямо з села на ліс (*П.Мирний*). 4.

Богун (не) зважав на небе...пеку. Поч...рнілий закурен...ий пороховим димом з глибоко запалими оч...ма і запечен...ою кров...ю на зачеплен...ій кулею щ...ці літав конем він з краю в край розпалював лють знесилен...их (не) рівним боєм к...заків (*Я.Качура*). 5. Брудний обдертий мокрий у зжован...ій гарматними колесами шинелі він підвівся з землі (*М.Стельмах*). 6. Він знав одне боротись (до) загину (*Л.Костенко*). 7. Десятеро юнаків з розхристан...ими грудьми у ч...рних трусах та синіх з червоними комірами фуфайках обступили один...адцятого зодягнутого так само (*Ю.Смолич*). 8. Настя опам...яталась і кинулась до Гната страшна простоволоса з заломан...ими руками (*М.Коцюбинський*). 9. З хати вийшов дяк простоволосий червоний в одній розірван...ій сорочці і давненько гукав у бур...яни (*С.Васильченко*). 10. Згорблен...е вогке сумне з прилиплою шкаралупкою на дзьоб...ку гусенятко обсихало під маминим крилом (*М.Вінграновський*). 11. Високий стрункий ч...рнявий з оч...ма г...рячими і носом тонким Хрисанф Сербин стояв схр...стивши руки на грудях в позі принаймні лорда Байрона (*Ю.Смолич*). 12. Полковник опустився на коліно пильно з жалем поглянув на безкровне смагляве з (не) рівною підківкою вусів обличч... солдата (*М.Стельмах*). 13. Тугар Вовк був мужчина як дуб. Плечистий підсадкуватий з грубими обрисами лица і грубим ч...рним волос'ям він і сам подобав на одного з тих злющих тухольських медведів, яких їхав воювати (*І.Франко*). 14. Він схопив Уласа за піджачок відкинув до стіни а сам вискочив (на) двір. Страшний червоний з вибалушен...ими оч...ма скочив на коня полетів селом полохаючи сон...их курей (*Гр. Тютюнник*). 15. На стінах запнуті рушниками висіли портрети всіх трьох (С,с)тепанових дівчат тонколикх кучерявих з трошки наполоханими оч...ма (*Гр. Тютюнник*). 16. Я стою біля школи малий сірий з витягнутим облич...ям (*Є.Гуцало*). 17. Вона бачить себе в чистенькій світлиці з вікнами до сонця з цвітучими фуксіями (*І.Франко*).

**4. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.**

I. 1. З дверей виткнулось спершу відро до половини виповнен...е водою далі русява голівка дівчини нахилена (на) бік до відра а далі права рука піднята трохи (до) гори. 2. В імлистій далині ося...ні срібним промін...ям місячним стояли широкі лани золотого жита та пш...ниці. 3. Мишасті коні зовсім побіліли обліплен...і снігом. 4. У глибоких д...линах зелених од винограду і повних син...ї мли тіснились кам...яні гр...мади рожеві від вечірн...го сонця або синіюч... густим бором. 5. Іван не вірив. Пішов вздовж річки повний пекучого гніву і злоби до її вічного шуму до киплячої люті. 6. Аж ось деревце похилилося хрус...нуло і підтяте впало на сніг. 7. Становий здіймає з голови руки і блідий з жахом огляда пальці. 8. Згризений в гальку камінь сірів берегами. 9. [Ми] повертались засмаглені сонцем обвіяні вітром солоні од морс.кої води. 10. Був то молодий безвусий парубок міцно збудован...ий у високій кучмі короткій чугаїнці з довгим ціпком. 11. Знав його звичку гладити бороду і другу звичку ховати за спину кулак *(Із творів М. Коцюбинського)*.

II. 1. Спокійно журкотіла течія річ...чки засипан...ої камін...ям. 2. Я дивився на ту маленьку постать у д...лині батьковими оч...ма розжалоблен...ий і зворушен...ий... 3. Освітлена ліхтарями дорога в...ється в глиб...ні ноч... і ця дорога й досі кличе його. 4. Нас із матір...ю розділяє лампа і від того обличч... її повне тіней сірих загадкових але (не) похмурих як часом буває. 5. У тому колі світла видно й батька; високий і гарний він повертається до мене і я бачу його тонке втомлене обличчя. 6. Але ми вже на вулиці вулиця йде (в) гору довга й порожня тільки в глиб...ні поблимує самотн...й ліхтар. 7. Він це знав. Стояв перед нею великий і (не) зграбний спустивши руки. 8. У руці в кожної з жінок гарних (не) гарних старих літніх і молодих з обличч...ми простими й тонкими були в руці білі вузлики. 9. Після цього сну короткого і повного барв до нього знову повернулася його туга. 10. Сьогодні він повертався (до) дому задоволен...ий і впевнен...ий. 11. Андрій сидів у залитій сонцем кімнаті *(Із творів В. Шевчука)*.

## 7.ВІДОКРЕМЛЕНІ ПРИКЛАДКИ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. А одного молодого гусака красу й надію череди забив яструб (*І.Франко*). 2. Олена мати Василькова крутила голубці на вечерю (*М.К.*). 3. Ганна молодиця рум...яна та білолиця вправно орудувала дерев...яною лопатою саджаючи у піч хліб (*Гр.Тютюнник*). 4. На призьбі сиділа його мати Маруся Джериха вже (не) молода молодиця бліда з темними очима з сухорлявим лицем (*І.Нечуй-Левицький*). 5. У старого Івана Шевченк... Тарасового діда святами завжди повно людей у хаті (**С.Васильченко**). 6. Директор школи Василь Маркович Рясний був схвил...ваний (в)край (*О.Довженко*). 7. Колько худорляв...нський чистенько вдягн...ний хлопчик з розумними оченятами лопотить босими ногами стежкою поміж соня...никами і гурчить як машина (*Гр.Тютюнник*). 8. Блиснув кривий Яремин ятаган подарунок татарського хана (*Я.Качура*). 9. Ф.Прокопович як різнобічно розвин...на і освіч...на людина не тільки читав ф...лософію і теологію у Київській академії але й підкріпляв теоретичні положен...я дослідними дан...ими (*Із часопису*). 10. Дмитро Чорноокий злий і крикливий хлопчисько б...ється й прозиваються (*У.Самчук*). 11. Корон...ий польський гетьман Конецпольс.кий запеклий ворог к...зацької волі прибув у Кодак з польськими панами й військом (*А.Коваль*). 12. Коли брати вийшли на майдан там уже стояла військова старшина й російський посланець невідомий полковник (*А.Коваль*). 13. Малий Лаврін жвавий з іскристими оч...нятами стр...бун гасає десь Бог його знає де (*У.Самчук*). 14. Мокієнчиха літня жінка привітна й весела добре шанувала гостей (*І.Багряний*). 15. Господар саду юний лір...к повільно йду під ноч... спів (*Б.-І.Антонич*). 16. Г.Сковорода як уважний і вимогливий учитель диф...еренційовано підходив до кожного учня й оцінки знань (*Із часопису*).

**2. Вставляючи дефіси й розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

I. 1. Від Сагайдачного і від Петра Могили дорога втоптана водила юнаків туди, де розуму і добрості учили нетлін...их книг ряди утворення віків

(*М.Рильський*). 2. Вчив мене хороший учитель Іван Максимович доброї душ... дідуган (білий) білий як білі бувають у нас перед Зеленими Святами хати (*О.Вишня*). 3. У неї волос...я заплетено і складено короною, а (з) заду причеплено великого банта (метелика) (*Є.Гуцало*). 4. Шевченко йде вогонь людина буря і дивит...ся в столітню далеч (*Б.-І.Антонич*). 5. Миколка Прокопів хлопчик такий школярик гарнесенький був (*А.Тесленко*). 6. Трава мурава або спориш добра кормова рослина особливо цін...а для птахів і великої рогатої худоби (*Із часопису*). 7. Дитяч... очі (волошки) виглядали із гущ...ни (*М.Коцюбинський*). 8. Батько якось (над) вечір, наче з поля, пішов із життя. Відчуваю і досі його (думи) турботи його (втрати) скорботи його (зерна) чуття (*М.Сингаївський*). 9. Найшвидше ростуть гриби дощовики, за годину вони можуть вирости на 30 см (*Із часопису*). 10. Найменший Юзек був, може, на рік старший від Юри (*Ю.Смолич*). 11. Єсть на світі така собі невеличка тваринка ласка. Коварнюща й хитрюща тваринка (*О.Вишня*). 12. Потім прийдуть (майстри) морози, повіють сніги (*М.Стельмах*). 13. Підвівся Іскра полковий обозний син Острияниці Якова Іван (*Л.Костенко*). 14. (Блисками) пожежами небо обмереж...мо (сполохами) ралами обрії зорем (*В.Чумак*). 15. Він прийняв до себе двоє сиріт дівчину Олесю та хлопця (стрибунця) Михайлика (*Б.Грінченко*).

**II.** 1. Рак (пустельник) сидів у черепашці, (не) вилазячи, аж поки йому (не) стало тісно. Він уже виріс із своєї хатинки закручен...ої черепашки (*В.Іваненко*). 2. А моя пам...ять той (не) розлучний секретар мій вже записує і сю безвладність тіла серед цвіту яблуні і гру світла і мій дивний настрої (*М.Коцюбинський*). 3. Лікарі й сестри (жалібниці) в білих халатах метушилися й перегукувалися (*Ю.Смолич*). 4. За якийсь місяць вона [фортуна] принесла на своїх крилах її першого сина Остапа георгіївс...кого кавалера чотирьох хрестів. Тоді ще раз ніби (то) зжалилась над нею фортуна і принесла їй на своїх крилах другого сина Андрія (*М.Хвильовий*). 5. Над головами к...заків, заступивши їм світ вечірн...го сонця, піднімалися височен...і скелі шиї і голови острова (почвари) (*А.Кащенко*). 6. На подвір...ї я побачив самого лісника чорнобородого



похмурого красуня його дочку теж сувору (красуню) дівку і його другу жінку кирпат...нську живу молодичку з веселими розумними оч...ма (*С.Васильченко*).

7. Доньки Ярослава Мудрого Єлизавета й Анастасія 1047 року стали королевами Норвегії та Угорщ...ни. 1086 року першу ж...ночу школу в Європі при Київському Андріївському монаст...рі заснувала Анна онука Ярослава Мудрого (*Із часопису*). 8. Прийшли й музики із села: Іванушка (скрипаль), у якого верхня щелепа видавалася вперед, а нижня трохи запала; Шурко (баяніст) і завклубом білочубий сором...язливий хлопець, який зимовими вечорами, коли в клубі не було нікого, сидів у порожньому фойє і складав свою музику; Василь Кривобік (сопілкар) і конюх у лікарні, що привіз із війни один-єдиний трофей фабр...чну сопілку добрячої роботи; четвертим музикою був Мишко Мушник бубніст і колгоспний шофер (*Гр.Тютюнник*).

**3. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. Ум...раючи старий Чумак старий коваль наказав був усіх синів своїх до себе мерщій згукати. 2. Відколи поховав старого Чумака отець Яков (що) дня приходив в обідню пору і сидів до вечора потішав стару і навчав малу — дочку (підлітка) остан...ю дитину що лишилася при матері. 3. Розгорнувши стару Чумакову Біблію отаку грубезну книгу що її любив читати Чумак вечорами осін...іми отець Яков тихо але все сер...це вкладаючи читав матері про сад Гетсиманський. 4. Під портретом був напис великими літерами «Батько». 5. А син найстарший Чумаченко подивився на свіч...чку потім приник оч...ма до портрета як до живого і довго не міг вимовити (не,ні) слова. 6. — Так що батьку я прибув... Команд...р стрілец...кої д...візії Окремої Червонопрапорної (Далеко) східної Армії Микола Чумак. 7. Відчинилися двері увійшов середульший моряк. 8. Відхилилися двері і ввійшов третій стрункий у літунс...кій уніформі. 9. — Ой діти мої діти мої! — промовила мати. — Чи чули ви батьківс...ку волю діти?! Щоб ви сини його вірні старого Чумака старого коваля діти рідні міцно купи тр...малися та й найменшого брата рятували. 10. Якийсь випадковий супутник незнайомий робітник охоче розповідав йому про всіх кого знав у

цьому місті а знав він дуже багато. 11. У дверях стояв наймолодший Андрій Чумак. 12. В ро...палі братн...ї розмови до хати увійшла Катря Андрієва подруга з тих пр...красних років перед в...язницею й заслан...ям. 13. У числі приреч...них була низка осіб а між ними й зовсім юна сестра їхня Галя. 14. Ось так скінчилася зустріч чотир...х братів рідних ще й сестри їхн...ї дітей старого Чумака добрих і вірних і в рід свій залюблен...их нащадків славного род...ковальського (Із роману І. Багряного «Сад Гетсиманський»).

## 8. ВІДОКРЕМЛЕНІ ДОДАТКИ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. І ніхто того не чує не знає й не бачить опріч Марка маленького (Т.Шевченко). 2. Г...мназістам і г...мназісткам дозволялося з...явитися на бал у маскарадних костюмах (першого) ліпшого взірця за винятком одеж... (церковно) служителів та дам «(полу) света». А втім, той (бал) маскарад так і не відбувся. Зате замість нього трапився величезний скандал (Ю.Смолич). 3. За винятком баби Оришки малий Чіпка нікого не любив (П.Мирний). 4. Крім стола в каб...неті було кілька стільців шафа з паперами пуста ...тажерка, на якій стояв глинян...ий глеч...к з водою (Гр.Тютюнник). 5. Бувають такі дні, коли ви працюєте менше наприклад зимою, отоді беріть у руки книжки і читайте (Гр.Тютюнник). 6. Найбільш детально вивчена (східно)слов'янська фразеологія зокрема в роботах В.Виноградова, Л.Булаховського, Г.Удовиченка (Із підручника). 7. На городі все вже достигло включаючи моркву та буряк (Із часопису). 8. Усі на Галю похмурають...ся окрім меншого і менший тихес.нько Галю заспокоює (М.Вовчок). 9. Микола замість панс...кого лан... вийшов на своє поле (І.Нечуй-Левицький). 10. В тій хвилі вона не почувала нічого крім вдячності за рятунок від нехибної смерті (І.Франко). 11. Васько замість одповіді підвів червоне від утоми й сонця лице й мовчки погрозився пал...цею

(*В. Винниченко*). 12. Ведмедів, слава тобі Господи, у нас на Україні крім як у зоолог...чних парках ніде не водит...ся... (*О. Вишня*). 13. Роги в оленів мають лише самці за винятком (пів) нічних оленів, у яких роги є й у самців і у самок (*Із підручника*).

**2. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1.Тільки на відміну від козака що не може обійтися без товариства ворожбитові потрібна самотність тиша (й,і) спокій (*В. Рутківський*). 2.Ступив досередини (й,і) зачинився. З іншого кінця вагона залунали голоси зокрема голос охоронця (*С. Жадан*). 3.Крім цих прапорів на довгому держалні маяв ще білий прапор (*С. Скляренко*). 4.І ніхто того не чує не знає не/бачить опріч Марка маленького (*Т.Шевченко*). 5.Ягід навколо особливо дикої малини була сила/силенна (*О.Донченко*). 6.На світі все знайдеш крім рідної матері (*Нар. творчість*). 7.В кімнаті не було ніяких меблів крім залізної шафи в кутку і письмового стола... (*Г. Тютюнник*). 8.Отже на відміну від нас усіх він умів прекрасно розрізнити пшеницю від жита або просо від гречки (*Ю. Смолич*). 9.Окрім що медичка вона ще й поетка в нас... (*О. Гончар*). 10.За винятком баби Оришки малий Чіпка нікого не любив (*Панас Мирний*).

**3. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки. Доведіть, що в реченнях є відокремлені додатки, вказавши при цьому їхнє значення та прийменники, за допомогою яких вони приєднуються.**

1. Кожній людині властиво помилятися але ні/кому крім дурнів не/ властиво бути впертим (в,у) помилці (*Арістотель*). 2. Він стояв посеред двору зсутулений (із,з) опущеними вздовж пальта руками (й,і) невидющими очима дивився мимо хат садків городів навіть мимо самого себе (*Гр. Тютюнник*). 3. Здавна мешканці села крім лісових промислів займалися землеробством і твари(н,нн)ицтвом (*В. Скуратівський*). 4. Опріч всього Сократ не/вельми шанує самого себе (*Ю. Мушкетик*). 5. Всі за винятком Бойчука здивовано дивилися на свого шкіпера (*М. Трублаїні*). 6. Хто окрім тебе любий допоможе (з,с)хололу

душу нині пробудить? (*М. Воробей*). 7. А я не/знаю нічого ніжнішого окрім берези (*Леся Українка*). 8. Ця не/сподівана зустріч зворушила всіх особливо дітей (*В. Минко*). 9. Там замість житечка в теплеє літечко терен зацвів (*Г. Чупринка*). 10. У хліві крім ластів'ячого гнізда під кроквою нічого не було (*Гр. Тютюнник*). 11. А тепер замість крила парусника Тоня й Віталій бачать в/далині посеред затоки темну непорушну гору якусь (*О. Гончар*). 12. Окрім посуду трипільці виробляли фігурки Матері/землі (*В. Таїк*). 13. Окрім друкованого в Україні «Богословника» Шевченко перебуваючи в дяка міг ознайомитися і з окремими творами художньої літератури (*Б. Чайковський*). 14. На першому плані у Довженка крім справ людини її духовний світ широта її ідейного кругозору її здатність «відкриватися» всенародному і вселюдському (*Л. Новиченко*).

## 9. ВІДОКРЕМЛЕНІ ОБСТАВИНИ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вкажіть, у яких реченнях допускається варіантність у їх постановці. Вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. Медведиця швидко зірвалася на ноги. Кров текла з неї та (не) зважаючи на біль вона знову кинулася на Мирославу (*І. Франко*). 2. Залежно від інтонац...ї одне і те ж речення набуває різного значен...я (*З підручника*). 3. Здаєт...ся, що наперекір всім неприємностям вона вирішила бути щасливою (*Із часопису*). 4. У цьому видан...і на відміну від попередн...х нема друкарс.ких помилок (*Із часопису*). 5. Анрі-Жак страждав до ранку й стрів день на ногах тільки завдяки своєму бургундському темпераменту (*Ю. Яновський*). 6. Досить швидко (в) наслідок рух... молекул газів та їх переміщуван...я весь об...єм верхн...го ц...ліндра також набуває (червоно) бурого кольор... (*Із підручник*). 7. І клумба ця і латка асфальт... виникли завдяки настійливості Лукії Назарівни (*О. Довженко*). 8. Був для нього взірцем Климент Охридський, який ще сто літ тому назад, (не) лякаючись могут...я В...зантії, зібрав у Охриді учнів до трьох тисяч, і вся наука там була болгарська всупереч грецькій (*П. Загребельний*). 9. Попри всі злигодні і турботи переднього кра... Хома навіть погладшав (*О. Гончар*). 10. Коли ж його

допікали запитаннями, він відповідав, що ... в нього головні болі і що в зв'язку з цим лікарі надали йому відпустку на невизначений час (Гр.Тютюнник.). 11. Воронцов добився того, щоб Ясногорську згідно з її бажанням призначили командиром санітарного взводу... саме в третій батальйон (О.Гончар). 12. Дівізія справді мала на озброєнні чимало броньовиків але їх як і артилерію корніловські командори за згодою головнокомандувача вирішили навмисне на парад не виводити (О.Гончар). 13. Аліна (не) зважаючи на свій жвавий веселий характер читала серйозні книжки (О.Іваненко). 14. Л.Г.Скрипник указує, що на відміну від прислів'їв приказки легко вступають у сентиментальні зв'язки констатують явища події, що протікають у момент мовлення (Із підручника).

**2. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. Освіту у зв'язку з слабким здоров'ям Леся розпочала дома. 2. (Не) зважаючи на відсутність систематичної шкільної освіти поетеса вже в молоді роки була людиною всебічних і глибоких знань. 3. Вона володіла крім української і російської німецькою французькою англійською італійською польською болгарською грецькою і латинською мовами. 4. За допомогою брата Михайла Леся Українка створює молодіжний літературний гурток «Плеяда» але з причин ідейних незгод між учасниками цей гурток розпався. 5. У 1904 році виходить з друку нове видання поезій Лесі Українки «На крилах пісень». (Що) правда завдяки царській цензурі туди не ввійшов ряд революційних поезій. 6. Поезія Лесі Українки (на) відміну від переважної більшості (того) часних віршів позначена бадьорістю й оптимізмом. 7. Поетеса всупереч настроям самотності втоми і смерті проклинає руки що «звикли у неволі носити кайдани ржаві та важкі». 8. Вона закладає відродження для боротьби все навіть і власне життя: «Хай я загину та хай сяє мило над людьми сонцем правда і надія!» 9. Завдяки високій поетичній техніці майстерному володінню формою поетеса досягла незвичайної ефективності в застосуванні образної системи включаючи побудову метафор порівнянь використання епітетів. 10. Варто

прослідкувати якими означен...ями вона наділяє імен...ик слово залежно від його призначення. Ось яких еп...тетів вживає поетеса до слів революційної активної дії: слово — огнисте, палке, г...ряче, одважне, напо...не кров...ю серця, крилате. На противагу цьому на означен.я слів пасивного застосування Леся Українка вживає протилежні за своїм (емоційно) ідейним звучан...ям тропи: слова — даремні, журливі, нудні; німий, холодний, дивний труп слова. 11. Шевченко Франко Старицький Глібов Щоголів всі ці поети використовували в своїй поезії пейзаж відповідно до свого хисту й ідейних уподобань. 12. Як і в усій творчості в пейзажній лір...ці зокрема в зображенні моря поетес...а впроваджувала опт...містичні світлі тони. 13. Вона бажала пі...креслити що справжній поет який володіє «у крицю закован...им міцно озбро...ним вірш...м» мусить мужньо попри всі перешкоди нести світло правди і визволен...я в народ. 14. Образи «Лісової пісні» взяті Лесею Українкою з фольклор... наприклад народних легенд повір...їв пісень не механічно (За книгою А. Каспрука «Леся Українка»).

**3. Розставляючи пропущені розділові знаки, спочатку випишіть речення з обставинами, вираженими одиничними дієприслівниками. Вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. Мої дні це тканина з чудних контрастів я живу плачучи і я плачу сміючись. Кохан...я ці солодкі чари для б..гатьох сердець було для мого серця дж...р...лом болю та сліз. Щоби полегшити свою долю і свої пекуч... жалкування зітхаючи я пишу забавні вірші. Яка ж бо, справді, смішна наша доля! Бажаючи плакати я смішу інших (П.Гулак-Артемівський). 2. Мою роботу рецензував народ! Говорю це (не) хвастаючись, говорю це як факт схиливши свою сиву голову перед народом. Чи зрозумієте ви, рецензенти мої, що взявшись за літературну роботу я ніколи не думав про гонорар про свою славу і про всяке таке (О.Вишня). 3. Фруктовий чай, яким ми запивали картоплю, мене розморив а розігрівшись я відчув раптом таку втому що відразу ж побрів у свою кімнату (В.Шевчук). 4. Відч...нилися двері і кутаючись у хустку з кімнати вийшла осміхнена дівчина (М.Стельмах). 5. Григорій зняковівши зв..язав

вір...вку (по)середині прив...язав до хлівця і (не)оглядаючись пішов собі (І.Багрянний). 6. Федько стрибнув на лід і наче пробуючи його потопає ногами (В. Винниченко). 7. Упоравшись з Кодаком і діждавши з Січ... ще три тисяч... товариства Сулима через два тижні підняв своє війс...ко до походу (А.Кащенко). 8. Наче хвиля, защемить печаль, жалобні Шопена звуки розіл...є ридуючи рояль (В.Еллан-Блакитний). 9. Обійшовши всі палати хірург Богдановський зайшов у перев...язочну й розпорядившись щодо перев...язок присів край вікна чекаючи на початок роботи (О.Довженко). 10. Сонце било Андрієві в очі, і він пр...мружившись сів на ліжку. Біля нього втомлено опустившись на стілець сиділа мати (В.Шевчук). 11. Він ще якусь хвилину чогось бентежно оч...кує прислухаючись до темряви а потім посміхаючись і глузуючи з себе і загадкової зустрічі минає руїни вибираєт...ся на майдан (М.Стельмах). 12. І відділившись від юрби загорнемося в хутро ночі (Б.-І.Антонич). 13. Нагнувшись він крадькома витер очі (М.Стельмах). 14. Безбородько лежачи долічерева наморщив лоба (М.Стельмах). 15. Не витр...має старий і кинувши власну оселю перебрався до своєї заміжн...ї дочки (М.Коцюбинський). 16. Ївши грієт...ся, а робивши мерзне (Нар.твор). 17. Зоставшись сам старшина деякий час стояв задумавшись над штабелем ящиків потім втомлено присів на один із них і роззувшись став виливати з ч...бота рідку грязюку (О.Гончар). 18. Я не обізвався а пригинаючись і клацаючи зубами дременував до річки спотикаючись об купинки (Гр.Тютюнник).

**4. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

**І.** 1. Пішли музики по вулиці виграваючи, а за ними слідком побігли малі діти. 2. (Тим) часом сонце спустилось низенько; потомились руки граючи, потомились ноги танцюючи. 3. Старий Джеря в одній сорочці стояв коло воріт спершись на тин і розмовляв з якимсь чоловіком. 4. Джериha скинула намітку й почала її згортувать, а згорнувши намітку допомгла синові складать білу празникову свиту дрібними фалдами. 5. Дівчата зачіпали Миколу жартуючи, а він усе стояв похнюпившись. 6. Він вернувся на тік і заснув міцним здоровим

молодим сном забувши й дівчат і всі зорі на небі. 7. Він вийшов од пана не/ні живий не/ні мертвий; він пішов додому (не) промовивши не/ні одного слова ходив цілий день опустивши голову. 8. Пішов Микола з чоловіками (до) дому та йдучи нишком змовлявся з ними. 9. Вони всі йшли мовчки притаївши дух (не) оглядаючись (*Із творів І. Нечуя-Левицького*).

**II.** 1. Комашина почувши на собі чужий погляд заворушилася пом...ргала невеличкими усиками і затихла. «Хай же вам ірод», – рішив Івась і забачивши на траві проти сонця червоненьку комашину присів до неї. Зразу Івась забув і свою досаду і свої жмурки. «Іч, хитра яка! – промовив він ухопивши комашину в руки і положивши на долоню почав дратувати її травиною. Комашина не заворушилася задривши (у) гору чорні ніжки, вона лежала, мов (не) жива. 2. Івась граючи притупцьовував... 3. Так цвірчить і стриба горобець перед котом, що вловив гороб...я і міцно здавивши зубами покручує довгим хвостом та висвічує хижо оч...ма. 4. Незабаром із дупла показався чорний цвіркун на ввесь рот позіхаючи та ногою голову почухуючи. 5. То не іній то ледве примітні білі голенькі хлоп...ята злітали з гілок, і кожне вхопивши за руку сніжинку почало біля сніжинок крутит...ся та гопака вибивати. Сніжинки собі зіп...явшись на пальчики дрібно ногами вибивали. 6. Сніжинки з інеєм ще більше крутилися стовпом здіймаючись (у) гору, і той стовп підвели під Віхало (*Із творів П. Мирного*).

**5. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

**I.** 1. З лютим криком кидались монголи від хати до хати вивалюючи двері руйнуючи плоти й ворота розбиваючи діжки і пл...тінки розвалюючи печі. 2. Мирослава втішилася сама (не) знаючи чого. 3. Звір побачивши бл...скуче залізне вістря зупинився. Обі неприятели стояли так довго хвилю (не) зводячи ока одна з одної (не) схибляючи ані одним рухом зі свого становища. Раптом медведиця вхопила в передні лапи великий камінь і зводячись на задні ноги хотіла шпурнути ним на Мирославу. 4. Мирослава все ще стояла на місці держачи руку гарного парубка в своїй руці і дивлячись у його хороше сонцем



опалене і здоровим рум...янцем осяєне одверте щире лице. 5. Спустили ще два плоти щоб окружуючи ворогів турбувати їх (з) заду стрілами. 6. Старий Захар досі такий сильний і (не) зламний тепер тремтів мов мала дитина і закривши лице руками ридав тяжко. 7. Старий Захар покійний усміхаючись л...жав на мураві з лицем прояснен...им зверне...им до полуден...ого сонця (*З творів І. Франка*).

**II.** 1. Гуртом с.пнули школяр... до класу і стовпившись коло дверей почали скидати свити складаючи їх у купу на долівці в школі. 3...явився сторож і бубонячи собі під ніс щось про «безрахубних шибеників» довів знову все (до) ладу. 2. До цього треба додати хіба ще те, що силкуючись удавати з себе пана він (без ) жалю нівеч...в і українську і російську мову (не) хтуючи першу і (не) знаючи другої. 3. Вона погано вчилася але була дуже весела і не могла говорити (не) сміючися. Вона й тепер осміхаючись загомніла: «Та Олександра...» Приська почала й засміялась (не) доказавши. 4. У великій класовій хаті стояли шістдесят школярів мовчки (не) ворущачись, а серед їх припавши головою до столу гірко плакала маленька білява дівчина. 5. Учитель тихо взяв Олександрю за руку і сказавши їй кілька ласкавих слів повів у свою хату щоб вона там заспокоїлась (*Із творів Б.Грінченка*).

## 10. УТОЧНЮВАЛЬНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. Мабуть вони стануть на шлях провокац...ї фальшування підтасовува(н,нн)я використа(н,нн)...я «очкарів» тобто підставних свідків спеціально натренова(н,нн)их для цього (*І.Багрянний*). 2.Стара Текля збудила Юру рано до схід сонця (*Ю.Смолич*). 3. На тому боці ген під обрієм пр...мостилося село (*Є.Гуцало*). 4.Спектакль ще мав бути дуже (не)скоро аж за два дні... Соня тобто паж ставала перед Марусею тобто принцес...ою навколішки співала і кричала що любить (*Ю.Смолич*). 5. Її біляве все у веснянках обличчя було біле як крейда (*Б.Грінченко*). 6. Висота оточена з трьох

боків східного півден...ого і західного річками була панівною в цій місцевості (*Я.Качкура*). 7. Саме в той час далеко за Дніпром у рідному (І,і)вановому селі зловісний рев війни вд...рався в школу (*О.Довженко*). 8. Я побачив (у,в)низу під горою маленьку постать (*В.Шевчук*). 9. Батько зв...рнув до Ч...ртової Кузні тобто до кар...єру де тешуть намогильні пам...ятники дубові стовбури із зрізан...им гіл...ям і чорні як горе людс...ке плити (*В.Шевчук*). 10. Одного разу ясного літн...го дня Петрик пішов на панс...кі городи до Палазі (*О.Вишня*). 11. Стр...бати дов...лося все/ж/таки дуже високо метрів півтора і ноги аж різонуло так затерпли вони від удару (*Ю.Смолич*). 12. Широчен...і без кінця і краю в обидва боки асфальтові проспекти були обсажені обабіч височен...ими деревами (*Ю.Смолич*). 13. Сини писали що служба проходить нормально що діти себто її Вуточчині внуки котрих вона ніколи не бачила ростуть (*Гр.Тютюнник*). 14. На вулиці за хвірткою сп...нилося двоє перехожих селянин у брилі і селянка з порожн...ю сулією (з)під молока (*Ю.Смолич*). 15. З усіх козаків, що зараз їхали тільки четверо а саме Петро Люлька Пугач та старий Гайдабура знали пороги (*А.Коваль*). 16. Один з тих островів був увесь укритий лісом та червоною таволгою(лозою) звався він Таволжанс...ким. Другий з (пів)сотні сажнів заввишки та на (пів)верстві завдовжки був майже з однієї величезної скелі й звався Перуном (*А.Коваль*).

**2. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. По той бік шлях... десь далеко у степу за садками тр...мтить червона заграва. 2. Під сосною на теплому твердому піску змішан...ому з падалишною глищею лежить Тимоха смирний (не)говіркий трохи тюхтійкуватий хлопець. 3. Поруч на зеленій галявині що клинцем видаєт...ся з вільшини і далі в лузі на купині пасут...ся корови. 4. І молодь надто дівчата (не)проминали нагоди поглузувати з неї проміж себе а як на поганий настрій то й прямо (у)вічі. 5. У ярку біля картопляща глухо затишно і навіть млосно від крутого (не) займан...ого вітром духу пр...грітих лопухів та курячої сліпоти захован...ої від сонця низової землі й трухлого вільхового паліч...я. 6. І дим (у)горі над

багат...ям порож...вів як узимку на сході сонця з бовдурів. 7. По той бік річки навпроти сонця заходило сонце пославши на воду од бер...га й до бер...га шматок червоного полотна. 8. На лавочці під бузком шушукають...ся і чм...хотять дівчата... 9. (У)горі над яром ш...л...стять осички. 10. Ладко прислухається до шелесту осичок глушить баян і тоді стає чути як зітхають міхи (в)лад (не)в...селій і нікому навіть гармоністові (не)відомій мелодії. 11. У рові води мало на в...ршок-два але риба є здебільшого в...язь що виходить у повінь пастися на луки а як вода спадає повертається в річку. 12. А якось уже пізн...ї осені прийшов Вуточці лист. 13. (З)за садка здавалося (од)разу за ним підіймалася супроти полуден...ого сонця в...лика у (пів)неба синя хмара (*Із творів Григора Тютюнника*). 13. Ліворуч в тумані й шумі мінливим килимом горіла низина Подолу (*В. Підмогильний*). 14. Коло діда на старому яблуневому пні сидів його давній товариш і побратим Григорій (*О. Довженко*). 15. За річкою попід темним лісом вся гора вкрита розкішними килимами ярини (*М. Коцюбинський*). 16. Недалеко від містечка Богуслава біля річки Росі в довгому покрученому яру розкинулось село Семигори (*І. Нечуй-Левицький*).

## 11. ПОРІВНЯЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ

### РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ ПОРІВНЯЛЬНИХ ЗВОРОТАХ

**1. Вставте, де потрібно, розділові знаки при порівняльних конструкціях, поясніть їх. Чи можливі пунктуаційні варіанти?**

**I.** 1. Свобода як центральна тема художньої творчості всіх часів і народів має стільки ж граней, скільки відтінків самоцвітний камінь: що частіше його обертати, то більше побачиш в ньому нових і нових відтінків (*М. Наєнко*). 2. Я втомлена як квіти восени, котрі вже часом хочуть залишитись лише в далекій пам'яті дощів (*Л. Костенко*). 3. Найперше було Слово, Крізь темряву й хаос Воно як вічне диво Над світом піднялось (*Є. Сверстюк*). 4. Як сірничок припалений від сонця, день спалахнув, обвуглився, погас (*Л. Костенко*). 5. Третій дзвінок наче заключний знак на перших двох дзвінках (*Є. Гуцало*). 6. Мова стає ніби тією субстанцією, що породжує народ, націю: створилась мова – створюється народ (*Г. Нудьга*). 7. Як свідчить герб на давній гравюрі гетьман

Петро Конашевич-Сагайдачний походив з дрібного шляхетського православного роду (*За Р. Ратушним*). 8. Інакше кажучи, думки про безсмертя – це високі думки про священне, а воно звичайно сприймається як дуже і дуже серйозне (*С. Стефан*). 9. Байрак за селом, тоненька жилка прозорого струмка, осока здригається на повітрі мовби шулиться від холоду (*Є. Гуцало*). 10. Наче яскраві воскові свічки горіли берези та вільхи, темніший відтінок прикрашував кучеряві дуби наче кров'ю опливали буки та граби (*Ю. Опільський*).

**II.** 1. Сонце заходило за сизу, легеньку хмарку й неначе обвело її навкруги золотим, лиснячим обручиком (*І. Нечуй-Левицький*). 2. Як небо зорями той мамин хліб Обсипаний був зернятками кмину. Він кликав і манив мене здаля Як свято пахощів у нашій хаті (*Д. Павличко*). 3. Жовтий місяць бабиного обличчя немов за хмару заходить, мова затихає так як затихає весняна злива, що хлющить у смарагді молодого листа (*Є. Гуцало*). 4. Повчати завжди набагато легше ніж виховувати (*М. Слабошпицький*). 5. Висока Княжа гора чорніла лісами скраю села, зі збрижів-хащів де-не-де прозирали самотні хати наче хтось розгубив перламутрові мушлі, що бережуть таємниці (*Є. Гуцало*). 6. Олена Пчілка із самопожертвою трудилася як журналістка (*За І. Денисюком*). 7. На душі так наче проміння місяця освітило мою душу як пустелю до найдрібнішої піщинки (*Є. Гуцало*). 8. Сон як рукою зняло (*Є. Гуцало*). 10. Зникла хутко наче мрія (*Леся Українка*).

**III.** 1. Сидір Павлович перевірів терези – вони були як в аптеці (*І. Гребенюк*). 2. Нічого, Степане, чотири роки як один день промайнуть (*Ю. Збанацький*). 3. Василя наче хто лапою по душі дернув (*Панас. Мирний*). 4. Одного разу на храмовому святі озерянська попадя пропонувала йому цілого червінця, тільки щоб змалював її як є в дукатах та корсетці (*О. Гончар*). 5. Управитель сидить, напириндивсь як індик (*П. Панч*). 6. Не чуючи сходів під ногами, він наче на крилах спустився на тротуар (*А. Головка*). 7. Треба як личить стрінути дорогих гостей! (*Панас Мирний*). 8. Мені такий варіант просто як медом по губах (*С. Добровольський*). 9. Побанишся, попаришся, то наче пуд

ваги з себе скинеш наче на десять років помолодшаєш (*І. Багмут*). 10. Катерину мовби окропом хто обілляв (*Г. Хоткевич*).

**2. Вставте, де потрібно, розділові знаки при порівняльних конструкціях, поясніть їх. Чи можливі пунктуаційні варіанти?**

**I.** 1. В небі хмарки білосніжні легкі ніби мрія! (*П. Тичина*).

2. Дрімота золота немов ж..виця метеликом думок зліпила крильця (*Д. Павличко*).

3. І як море перед нами розлягається майбутнє отаке собі бе(з,с)крає неповторне, самобутнє (*П. Горлач*).

4. Пісня ж не/смертна як дерево життя! (*Б. Олійник*).

5. І мої тр..воги/жалі відступають як сірі хмари перед поглядом зоряно/карим (*Б. Олійник*).

**II.** 1. Обривається листя й летить із пожевклого дуба спадає і на сонці як цвіт мерехтить як рожеві метелики грає (*М. Шпак*).

2. Сплив вересень синій як терен. Жовтень палає червоний як глід (*О. Гончар*).

3. Слово наше пр(е,и)багате і пахуче наче м'ята (*В. Кочевський*).

4. Струшується сад як парасолька (*Л. Костенко*).

5. Хмарки неначе ластовиння чи перламутрова луска (*С. Бен*).

**III.** 1. Глухе падіння яблук наче крок годин нічних (*В. Мисик*).

2. Прозора глибока вода немов оксамит зеленіє (*Леся Українка*).

3. Неначе срібло куте бите і семикрате перелите огнем в горнилі словеса (*Т. Шевченко*).

4. Неначе наш Дніпро широкий слова його лились текли (*Т. Шевченко*).

5. Наче співи мене заливають недоспівані пісні (*О. Олесь*).

**IV.** 1. Місяць розрісся на півнеба і кипів неначе молоко (*В. Шевчук*).

2. Там місяць наче вартовий на промінь сперся мов на кий (*Б.-І. Антонич*).

3. Ранок блищав як умитий (*В. Чемерис*).

4. Зеленіють зелені сади. Білий цвіт на деревах вишневих наче шум весняної води (*О. Олесь*).

5. Все літо злі палючі суховії мов хижі степові кочовики шугали в полі сушачи думки на попіл перепалюючи мрії (*Г. Качур*).

**5.** 1. Очиці наче блискавиці так і грають з/попід брівок темних! (*Леся Українка*).

2. А наді мною буде наче вишивка високе небо зорями цвісти (*Б. Олійник*).

3. Мов чорний гніт погашеної свічки коло дороги дерево стоїть (*Д. Павличко*).

4. Кругом гаряче літо стоїть як озеро в блакитних берегах (*М. Рильський*).

5. У Полтаві він був відомий як Панас Рудченко (*З журналу*).

**VI.** 1. Як учений етнограф і фольклорист Франко все життя з палким інтересом і ставився до народної творчості (*Із підручника*).

2. В Уласа очі були темно/карі ясні та привітні як весняна ніч (*І. Нечуй-Левицький*).

3. Із квіту мов слимак із мушлі виповзає запах (*Б.-І. Антонич*).

4. Як те море біле поле снігом покотилось (*Т. Шевченко*).

5. Через душі мов через вокзали гуркотять состави почуттів (*В. Симоненко*).

**VII.** 1. Хати немов гриби червоні ростуть під вітром буйновійним (*Б.-І. Антонич*).

2. Кругом поле як те море широке синіє (*Т. Шевченко*).

3. Ліс зустрів мене як друга горлиць теплим воркуванням (*М. Рильський*).

4. Весь світ був як казка... (*М. Коцюбинський*).

5. До гурту підходить рухлявий як млинок чоловік (*Г. Тютюнник*).

**VIII.** 1. На мить потік води немовби спинився й застиг (*Ю. Смолич*).

2. Він мені як молодому поетові радив не дуже зважати на літературні авторитети (*В. Сосюра*).

3. Крізь розколину хмар світилася ясна немов чисто вимита ледь злиняла блакить (*Ю. Смолич*).

4. Слово як одиниця мови є одночасно і лексичною і граматичною одиницею (*Із підручника*).

5. Тихесенько стукає в шибку бентежне як сон зітхання *(Н. Гамалій)*.

ІХ.1. Чого звертаєш ти до мене чудові очі ті ясні сумні немов криниці дно студене? *(І. Франко)*.

2. Вишні стоять як наречені звеселяючи світ *(В. Чемерис)*.

3. Всі руки зметнулися вгору як одна *(Ю. Смолич)*.

4. Дві чорні брови мов дві чорні п'явки повпивалися над очима *(Панас Мирний)*.

5. І мовчать як сон пр..мудрі верби *(Д. Фальківський)*.

Х. 1. Тихесенько стукає в шибку бентежне як сон зітхання *(Н. Гамалій)*.

2. На заході півнеба охопили нерухому заграву, дощ лив як з відра *(О. Гончар)*.

3. Веселий дощ посипався мов крізь сито вмить заснував прозору далечінь *(В. Скомаровський)*.

4. Отак і людина б'ється як та риба об лід *(Нар. творчість)*.

5. І вже струмочки наче діти побігли смішно по траві *(М. Сом)*.

## 12. ВСТАВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, першими випишіть речення із словами і словосполученнями, що виражають оцінку вірогідності повідомлюваного; де можна, доберіть до них синоніми. Вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. За ц...рковними п...реказами освячен...я в...рби відбувається на згадку про урочистий в...їзд Ісуса Христа в (Є,є)русалим, де його вітали пальмовими гілками (*Із часопису*). 2.Знав, що брати його бояться напевно як вогню (*І.Багрянний*).3. При молодих бач і сам трохи помолодшаєш (*І.Нечуй-Левицький*). 4. Як бож...вільний, промчався козак пр...гнувшись до шиї коня і здавалось хр...пів з ним разом (*М.Коцюбинський*). 5. А ваб...ла м...не все більше й більше українс.ка філологія власне літературознавство (*В.Шевчук*). 6. Матч звичайно (не) відбувся (*Ю.Яновський*). 7. Тухольці оч...видно (не) хотіли дож...дати, аж поки вода (на) стільки пр...буде, що (б) спокійно потопити нужден...і останки монголів (*І.Франко*). 8. (Не) мало (ж) видно зд...увався і козак (*П.Куліш*). 9. Шевчук справді був у розстебнутій ж...летці (*В.Винниченко*). 10. Я (не) тікав; навпаки ми навіть почали розмову, наче давні знайомі (*М.Коцюбинський*). 11. Папір був тоді дорогий а кріпаки бідні от (же) грамотіям зал...шались для науки стіни ворота двері для шкільного п...сання (*С.Васильченко*). 12. Знов пр...були до нашої шпаківні її мабу...ь торішні х...зяї (*М.Рильський*). 13. Чи не (М.м)орозенкова це була горниця? Певне це його світлиця (*Панас Мирний*). 14. На (М,м)иколине щастя один (С,с)крипчин...ський парубок посватав (В,в)ербівс...ку дівч...ну (*І.Нечуй-Левицький*). 15. Тільки після ц...р...монії Аполінарія ввійшла в хату власне Ванда її ввела (*В.Шевчук*). 16. Може годину йшло товариство тою трудною нетоптаною дорогою (*І.Франко*).

**2. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, апостроф, розкрийте дужки.**

1. Бе...перечно шарманщик був більший від батька. 2.Облич...я його бе...сумнівно дихало відвагою і ...нергією. 3. Може в тих хащах і заростях



пр...чаїлися дикі звірі гадюки й слони? 4. З приводу якогось свята а може й без свята — просто так — Юр...на старша сестра зі своїми подругами виріш...ла влаштувати «театр». 5. Втім тр...вога була власне кажучи марна. 6. Шел...ст плачу і зітхання здавалося знявся з натовпу і сп...нився над ним у повітрі. 7. Книжка і футбол цим л...бонь вичерпувалося для Макара все його (п'ятнадцяти)літнє жит...я. 8. Після пат...тичного і досить абстрактного вступу Богуславський виклав нарешті і м...ту своєї появи. 9. Перший ешелон з поранен...ими виявляється вирушив з поста і зараз був за п...ять к...лометрів (*Із творів Ю. Смолича*).

**3. Перепишіть, вставляючи пропущені букви і коми. Розкрийте дужки.**

1. Хлопці правда знайшли одне гл...боке місце й зробили там купальню. Однак і там вода сягала не вище грудей (*А.Давидов*). 2. Джеря перестав ходити до церкви. Вряди(годи) одначе Микола молився (Б,б)огу в пасіці хрестячись та кланяючись до схід сонця (*І.Нечуй-Левицький*). 3. Батько однак тут (не) затримався а пройшов у кінець гори (*В.Шевчук*). 4. Здавалося у сина щось (не)гаразд із зором. Це однак Степана (не)бентежило (*В.Шевчук*). 5. Такий момент настав однак божевільний знав, що теляти на галяв...ні ще нема (*В.Шевчук*). 6. Юра більше (не) переходив Палагеї дороги. Однак її думка все частіше зверталась до н...го (*М.Коцюбинський*). 7. Тихо й безлюдно однак я щось там чую поза своєю спиною (*М.Коцюбинський*). 8. Довго сидів він (не)рухомо серед пі...аної пустелі під синім небом на теплій від сонця землі, на якій одначе не так(то) легко жити людині (*Гр.Тютюнник*). 9. (Не)любив хлопець сидіти в темній хаті (не)любив сумних розмов про злидні про горе. Все було тікає з хати до сонця на просторе. Одначе м...нути того (не) можна (*С.Васильченко*).

**4. Перепишіть, вставляючи пропущені коми, букви, апостроф. Розкрийте дужки.**

1. Краса нас усьому вчить. Ся проста істина лишилася проте (не)визнаною особливо ворогами високих мислей і почут...ів (*О.Довженко*). 2.

Ми глянули з батьком один на одного і зразу догадалися що діло наше програн...е. Проте в батька була ще певно якась крих...тка надії (*О.Довженко*). 3. Ставили Ганну Іванівну і до іншої птиці проте вона (не)хотіла казала що кури й гуси то суща морока дуже шкідлива птиця (*В.Близнець*). 4. [Полковник] стояв перед князем Яремою в покоях так, як був, у простому гусарс..кому плащі. Схудле поч...рніле від дощів і нестач важкого подорожува(н,нн)я його облич...я з темними синцями під оч...ма проте (не)втратило рис загартован...ого в боях і походах суворого воїна (*Я.Качура*). 5. До білого гриба уподібнилися два отруйні двійники. Відрізнити їх проте (не)важко: надрізана м...якоть царя грибів залишається білою, в гірчака вона стає рожевою, а в чортового - (с)початку червоніє потім синіє (Із часопису). 6. А душа його проте ніжна (*Ю.Яновський*).

### 13. ЗВЕРТАННЯ

**1. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.**

**I.** 1. Уч...тєся брати мої думайте читайте. 2. Місяченьк... наш голубоньк... ходи до нас в...черяти! 3. Зор... моя вечірняя зійди над горою... 4. І я живу, і надо мною з своєю божою красою гориш ти зореньк... моя. 5. Світ... мій! Моя ти зореньк... святая! Моя ти сил... молодая! Світи на мене і огрій і оживи моє побите убоге серце (не) укрите голоднее. 6. Радуйся нив... (не) политая! Радуйся земле (не) повитая квітчастим злаком! 7. Ой чого ти поч...рніло зеленее поле? 8. Думи мої думи мої лихо мені з вами! 9. Не вас мені сердешних жаль сліпі і малії душою а тих що бачать над собою сокиру молот — і кують кайдани новії (*Із творів Т. Шевченка*).

**II.** 1. Ні, хто не любить всіх братів, як сонце Боже, всіх зарівно, той щиро полюбить не вмів тебе коханаая Україн...! (*І.Франко*). 2. До тебе Україн... наша бездольная мати струна моя перша озвет...ся (*Л.Українка*). 3. Та хоч би й крила мені і воля своя, я б не лишила тебе в самотині країн... моя! (*Л.Українка*). 4. Ні! Не припинитесь буття краща з планет наша Батьківщин... Мати-Земл...!

Зникнемо ми змінюючись на твоєму лоні, поколін...я за поколін...ям, як хвилі в океані, в кривавих обіймах страждан...я з радіст...ю. Але зникаючи завжди казатимемо: «Слава тобі!» (О.Довженко). 5. Дитинства теплота і мудрощі стареч... сивінь минулого і зелень майбуття труда нестримний крок любові ніжні речі це ти мій городе це ти моє життя! (М.Рильський). 6. Уклін земний працівникам землі! Вам сіячі плугатарі спасибі! (М.Рильський). 7. Луна пісень кругом полине, тебе ми знімемо з хреста,— і ти воскреснеш Україн...моя ти страдниц... свята! (В.Сосюра). 8. Я іду до гаю. Кра... ти мій кра... кращого за тебе я в житті не знаю! Кращого не знаю далі мої сині як весну стрічати на моїй Вкраїні (В.Сосюра). 9. Добрий день мій рідний кра... вольний добрий день тобі (Д.П.). 10. Молюсь на твоє обличчя мадонн... Вкраїн... (А.Демиденко). 11. О мово ноче колискова! Прийми мій радісний привіт. (На) вік пройшла пора бе...славна... Цвіти і сядь моя державна (О.Олесь). 12. Розцвітай же слово і в родині і у школі й на заводі і у полі пречудесно пречудово — розцвітай же слово! (П.Тичина). 13. Рідна мово без тебе ніхто я, мов підрізан...ий вітром листок (П.Перебийніс).

**III.** 1. Ти (не) зглибима совіст... майстрів тобі (не)страшно навігацій Лети! 2. Вечірнє сонце дякую за день! Вечірнє сонце дякую за втому. 3. Людей такого рідкісного дару хоч трохи люди треба берегти! 4. Моя любов...! ! Я перед тобою. Бери мене в свої блажен...і сни. 5. О скільки нам Боже ти степу одміряв! 6. Прости мені земл... простіть мені трави! 7. Спасибі земл... за твої щедроти! 8. Прощай Іван... найвірніший друж... шляхетна іскр... вічного вогню! 9. Дівчата вчора берегом ішли та й заспівали: «Ой не ходи Гриц...». 10. А я стояла... Що ж мені кричати?.. Які мені сказати їм слова?.. Дівчаточк... дівчатоньк... дівчата! Цю не співайте, я ж іще жива (Із творів Л. Костенко).

**2. Розставляючи пропущені розділові знаки, вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.**

1. Калин... моя чом ти не цвіла? (Нар. творчість). 2. Ой чумач... чумач... чом не сієш не ореш, чом (не) рано з Криму йдеш? (Нар. творчість). 6.

Чорнії брови карії очі темні, як нічка, ясні, як день! Ой очі очі очі дівочі

де ж ви навчилися зводити людей? (*Нар. торчість.*). 7. Не виглядай матусеньк... в віконечко в поле (*П. Гулак-Артемівський*). 8. О мам... голубк... не плач не ридай (*Є. Грєбінка.*). 9. Знаю, ви молилися за мене дні і ночі сива моя нен... (*М. Хвильовий*). 10. Як на ті чорнобривці погляну, бачу матір стареньку, бачу руки твої моя мам... твою ласку я чую рідненька (*М. Сингаївський*).

**3. Розставте розділові знаки в реченнях зі звертанням, поясніть пунктограми.**

1. Буяйте цвітом степові широти Дзвени світами славо козаків (*Яр Славутич*). 2. Не забув я о люди нічого (*Г. Лютий*). 3. Слава тобі великий Каменяре праця твоя не/стихне ні на мить (*Д. Павличко*). 4. За кого ж ти розіп..явся Христе Сине Божий за нас бідних чи за слово істини (*Т. Шевченко*). 5. О земле втрачена явися бодай у (с,з)боленому сні. 6. Народе мій до тебе я ще верну як в смерті обернуся до життя своїм стражде(н,нн)им і незлим обличчям. 7. Верни до мене пам..яте моя нехай на серце ляже ваготою моя земля з рахма(н,нн)ою журбою (*Із творів В. Стуса*). 8. Чаклує вже весна; так зеленій же луже землице розцвітай усе живе радій (*Г. Душак*). 9. Гей ви грізні чорні хмари Я на вас збираю чари (*Леся Українка*). 10. За рідну мову я о Господи турбуюсь щоб не/загинула у течії віків (*В. Єфанів*). 11. Мій друже дорогий ми довго ждали (й,і) теж співали ворогу назло (*Д. Павличко*).

## **14. ПОВТОРЕННЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ПРО ПУНКТУАЦІЮ В ПРОСТОМУ РЕЧЕННІ**

**Завдання:** Розставте розділові знаки в реченнях, поясніть пунктограми. Вставте, де потрібно, пропущені букви, розкрийте дужки.

1.1. Історія це насамперед люди їхній вплив на долі інших людей на перебіг історичних процесів (*В. Литвин*).

2. Слова прощального привіту вже осінь пише на листках прив'ялу квітку ще не/вкриту вкриває золотом в кущах (*О. Теліга*).

3. Твої слова не/вмиті потом непогамовного труда пролинуть не/потрібним льотом не/залишаючи сліда (*М. Рильський*).

4.Отак розписаний та ще підправлений небесною блакиттю та бірюзою криги стояв і мерехтів дивний водоспад (Є. Гуцало).

5.Ти не/загинеш мій народі пісняр мудрець і гречкосій (Є. Маланюк).

6.Благословенна ти в віках як сонце наше благовісне як віщий білокрилий птах печаль і радість наша пісне (М. Рильський).

II. 1.День округлий мов роса то грає й світиться то раптом пр..гаса й застигає як море нерухоме (М. Рильський).

2.Не/боячись зими/напасті повільно ходять у/дворі ранкові зорі ч...рвонясті червоно/груді снігурі (А. Малишко).

3.Ось жайворон ожив трудар і ворожбит над гуком весняним моторів і копит і поля сірого (А. Малишко).

4.Благословен будь світе мій в небі й траві із любов..ю і снами дівочими з українською вишивкою на рукаві (А. Малишко).

5.То там то там од берега до самого верху гір білили чистенькі хатки то ніби ховаючись від сонця та завірюх по/під скелями то потопаючи в долинах в зелених садках (І. Нечуй-Левицький).

6.Чиста прозора вона просвічувала на/скрізь як синій коштовний камінь чистої води (О. Гончар).

III. 1.А зорі падають і гаснуть не/долетівши до землі. Невже і я отак завчасно впаду погасну промину до душ людських не/докричавшись їх не/ро..кривши таїну? (І. Модзилевський).

2.Гей прослала нива чорне полотно. Л..ється жовта злива сіється зерно. Сійся родися колосом розвийся засівайся ниво людям на добро (В. Симоненко).

3.Моя осіння туга лагідна і ніжна крізь срібло згаслих вечорів пливе як лебідь білосніжний у смутку тихому покинутих ставів (Ю. Клен).

4.Хай (с,з)хитнуться тополі с,з)трусять сніг наче жарт (Л. Косановська).

5.Ніч то углем вся (з,с)чорніє то як кров зач..рвоніє (А. Метлинський).

6.Десь за тополями липами сонними як тиха луна осінь луна (В. Якубенко).

**ІУ.** 1. Над ставком широководим пос..ред очеретів там комар славетний  
лицар під листком зеленим жив (*Б. Грінченко*).

2. Наумиха напнута чорною хусткою зі складеними на грудях руками  
стояла (с,з)першись на рiг безверхої хати і гріла ноги на теплій ще землі  
(*М. Коцюбинський*).

3. Любітеся брати мої Україну любіте і за неї безталанну Господа моліте!  
(*Т. Шевченко*).

4. Маяк то засвічувався то гас не/наче дражнився й закликав своїм білим  
вогнем (*М. Трублаїні*).

5. Мов сонце заходь палянице в господу на щастя на долю на вічність  
народу! (*Л. Забишита*).

6. Ніщо не/можна (з,с)берегти на/віки. А отже не/печалься не/сумуй  
(*Л. Закордонець*).

**V.** 1. Пр(и,е)летіла ластівочка та сіла на стріху. Рости рости дитиночко  
мамі на утіху (*Нар. творчість*).

2. День випурхнув мов пташка із гнізда змахнув крилом і впав за сивий  
обрій (*О. Деркач*).

3. Наче хвилі мене зал..вають не/доспівані співи мої (*О. Олесь*).

4. В'ється степова дорога бе(з,с)конечна покручена запетльована як слід  
хижого звіра (*Г. Тютюнник*).

5. Знали вони те озеречко окутане верболозом кущами тернини та глоду  
(*О. Гончар*).

6. Жайворонок в..сить на не/видимій нитці співаючи весну. Пісня його  
тр..мтить з/гори не/перестаючи наче л..ється десь в озерце чистий і холодний  
не/величкий струмінь (*Ю. Яновський*).

**VI.** 1. Передосінньо в спокоєна зупинена в рості природа (*О. Гончар*).

2. Розплелись розсипались розпались наче коси вересневі дні  
(*Д. Павличко*).

3. Ти і я це вічне як небо (*В. Симоненко*).

4.І прудко мов іскри з багаття огнисті мов хвилі гірського потоку сріблесті летять голоснії пісні (*Леся Українка*).

5.Промінням ясним хвилями буйними прудкими іскрами летючими зірками палкими блискавицями мечами хотіла б я вас виховать слова! (*Леся Українка*).

6.Весняний вітер нетерпляче зітхає оббігаючи узлісся та розвіваючи гілля плакучій березі (*Леся Українка*).

**VII.** 1.Співаючи про хмари кучеряві не/забувай поете про народ (*В.Сосюра*).

2.О земле українських нив стократ потоптана військами полита рабськими сльозами повита в темряву і гнів про тебе повістю сумною не раз озветься ще струна (*М. Рильський*).

3.О сонце в сивому плащі о праці славної вітрило о творчі райдужні дощі о всеосяжна людська сило! (*М. Рильський*).

4.Сідає вечір сторожко помалу ворухить зорі в темряві криниць (*Л.Костенко*).

5.Над Асканією пливе запашний дух степу квітів трав розпарених щедрим південним сонцем (*О. Гончар*).

6.Неначе човен в синім морі то виринав то потопав (*Т. Шевченко*).

**VIII.** 1.Червонобоким яблуком округлим скотився день доспілий і тяжкий ніч попільним порухом руки широкі тіні пише чорним вуглем (*М. Рильський*).

2.І нерівня душ це гірше ніж майна (*Л. Костенко*).

3.Біжить хлопчик білий чубчик мов курча підганяє паличкою обруча (*Д.Павличко*).

4.Як гул століть як шум віків як бурі подих рідна мова весняних пахощі листків сурма походу світанкова неволі стогін волі спів життя духовного основа (*М.Рильський*).

5.Сонце дивилося на місто радісно й доброзичливо широко всміхаючись (*М.Гуцало*).

6. Він ще не/знаний ще не/пережитий єдиний день мого життя корона  
(*О.Теліга*).

**IX.** 1. Моя країно зоряна біблійна й пишна квітчаста батьківщино вишні  
й соловейка (*Б.-І. Антонич*).

2. І соків земляних відчувши міць розплющить очі і зустрій коралі таких  
веселих запашних суниць (*М. Зеров*).

3. Краса і думка дві сестри/близнята давно по морі людському пливли  
(*М.Рильський*).

4. Попід горою гай зелений гай густесенький неначе справді рай  
(*Л.Глібов*).

5. Достигають мов яблука дні червоніють їх радісні шати (*П. Филипович*).

6. Людська душа як дерево гіллясте як дерево гіллясте при дорозі  
(*Ю.Липа*).

**X.** 1. Тумани тумани над містом пливуть як хвилі гойдаються сонні...  
(*М.Вороний*).

2. Дерев..яні хатки неохайно і безладно розкидані серед простору то  
тислись одна до одної то розбігались геть немов ворогуючи між собою  
(*В.Підмогильний*).

3. Мої дні течуть тепер серед степу серед долини наливої зеленим хлібом  
(*М.Коцюбинський*).

4. Андрій Маркович старший учитель у школі рудий кремезний паруб..яга  
(*С.Васильченко*).

5. В центрі села тече річка з дивною мабуть татарською назвою Ташань  
(*Г.Тютюнник*).

**XI.** 1. По ярах схилах і пагорбах до самого горизонту захищеного за  
ламаними й гнутими лініями горбистих обривів скрізь половіли врожайні стиглі  
жита (*Ю.Смолич*).

2. До нього приязно усміхаючись ніс білі шати нового щойно  
випрасуваного костюма не/високий кр..мезний чолов'яга схожий на  
гриба/боровика (*М.Стельмах*).



3.Потапчук білий як крейда похитуючись і шарячи в повітрі руками немов невидючий пішов до кафедри (Ю. Смолич).

4.Заходив серпень місяць снопів місяць селянських надій (М. Стельмах).

5.Далі він одягся в новенький сукняний костюм замшеві рукавички і нарешті в довгу до п..ят немов кавалерійську шинель (Ю. Смолич).

6.І справді розгніваний він біг до кафедри хапав журнал і вліплював нечесному борцеві одиницю за знання німецької мови і літератури (Ю. Смолич).

**ХІІ.** 1. За якихось кілька днів усе ожило овіяне теплим вітром приголублене щедрістю сонця з весняної висоти (О. Гончар).

2. За Россю коло скелі на долині вкритій зеленим житом, червоніла якась велика квітка (І. Нечуй-Левицький).

3. Перед нами на крайнебі стояли високі вогняні гори (М. Коцюбинський).

4. Одеса крізь туман здалеку височіла на березі мов кістяк старої шхуни (Ю. Яновський).

5. Моя душа й по темнім трунку не хоче слухатись порад і знову радісно і струнко біжить під вітер і під град (О.Теліга).

6. І все на світі треба пережити і кожен фініш це по суті старт... і наперед не треба ворожити і за минулим плакати не варт (Л. Костенко).

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 251 с.
2. Дзюбишина-Мельник Н. Я, Лаврінець О. Я., Симонова К. С., Ціцюра Л. Ф. Читай і знай!: Довід.-практикум з граматики та стилістики сучасної української мови. 2-ге вид. Київ : Вид. дім «Києво- Могиллянська академія, 2008. 198 с.
3. Козачук Г. О. Українська мова. Практикум. : навч. посібник. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ : Вища школа, 2008. 414 с.
4. Лаврінець О. Я., Симонова К. С., Ярошевич І. А. Читай і знай! - 2: Довідник-практикум з фонетики, орфоєпії, орфографії, лексикології, фразеології сучасної української мови. Київ : Вид. дім «Києво-Могиллянська академія», 2009. 189 с.
5. Українська мова без помилок. Говоримо і пишемо правильно. Сучасний довідник з урахуванням останніх змін у правописі і мовленні /укл. О. М. Журенко. Харків : Книжковий клуб : «Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. 512 с.
6. Український правопис / Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні НАН України; Ін-т української мови НАН України. Київ : Наук. думка, 2007. 288 с.
7. Український правопис. Затверджений Українською національною комісією з питань правопису. Київ, 2019.
8. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису: навч. посібник / за ред. В. В.Різуна. Київ : Либідь, 2004. 272 с.
9. Шевелева Л. А. Український правопис у таблицях. Харків, 1998. 83 с.
10. Шевчук С. В., Лобода Т. М. Практикум з української мови : модульний курс : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2006. 326 с.
11. Шкуратяна Н. Г., Шевчук С. В. Сучасна українська літературна мова : модульний курс : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2007. 823 с.
12. Ющук І. П. Практикум з правопису української мови. 5-те вид. Київ : Освіта, 2002. 254 с.

## Додаткова

1. Головащук С. І. Орфографічний словник складних слів української мови. Київ : Наукова думка, 2008. 288 с.
2. Головащук С. І. Словник-довідник з правопису та слововживання / за ред. В. М. Русанівського. Київ : Наукова думка, 1989. 832 с.
3. Головащук С. І. Українське літературне слововживання : словник-довідник. Київ : Вища школа, 1995. 320 с.
4. Жайворонок В. В. Велика чи мала літера? Словник-довідник. Київ : Наукова думка, 2004. 204 с.
5. Лозова Н. Є., Фридрак В. Б. Дзвона чи дзвону? або -а(-я) чи -у(-ю) в родовому відмінку: словник-довідник. Київ : Наук. думка, 2007. 168 с.
6. Німчук В. В. Проблеми українського правопису ХХ - початку ХХІ ст. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2002. 116 с.
7. Німчук В. В. Про графіку та правопис як елементи етнічної культури: історія г. *Мовознавство*. 1990. № 6; 1991. № 3.
8. Орфоепічний словник української мови : у 2 т. / уклад. : М. М.Пещак та ін. Київ : Довіра, 2001. Т. 1. 955 с.
9. Орфографічний словник української мови / уклад. : С. І. Головащук, М. М. Пещак, В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. Київ : Вид-во «Довіра», 1994. 864 с.
10. Паночко М. Словник-довідник слів з літерою г. Львів : Кальварія, 1998. 46 с.
11. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Вид-ня друге, випр. і доповн. Київ : Головна ред. укр. рад. енцикл., 1985. 968 с.
12. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.
13. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. Київ : Вища школа, 1981. 96 с.
14. Фаріон І. Правопис - корсет мови? Український правопис як

культурно-політичний вибір. Львів : Свічадо, 2009. 120 с.

15. Шевчук С. В. Разом, окремо, через дефіс: словник-довідник. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 416 с.

### Інформаційні ресурси

1. Громик Ю. В. Український правопис : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 140 с. URL:

<http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/27769/3/%P0%93%P 1 %80%P0 %BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%20%D0%AE%D0%92 %20%D0%A3 %D0%BA%D 1 %80%D0%B0%D 1 %97%D0%BD%D 1 %81 %P 1 %8C%D0%BA>

2. Козачук Г. О. Українська мова : практикум : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2008. 414 с. URL:

[https://librarv.udpu.edu.ua/librarv\\_files/418678.pdf](https://librarv.udpu.edu.ua/librarv_files/418678.pdf)

3. Німчук В. В., Пуряева Н. В. Історія українського правопису XVI-XX століття : Хрестоматія. URL:

<file:///D:/TEMPS/%D0%92%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD %D0%BD%D 1 %8B%D0%B5%20%D 1 %84%D0%B0%D0%B9%D0%BB% D1 %8B%20%D0%98%D0%BD%D 1 %82%D0%B5%D 1 %80%D0%BD%D0 %B5%D 1 %82%D0%B0/IE/R2E439A1/966-00-0261 -0.pdf>

4. Український правопис. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednva/%202019.pdf>

Шевелева Л. А. Український правопис у таблицях: правила, винятки, приклади, коментарі / за ред. проф. А. О. Свашенко. Харків : Світ дитинства, 2000. 64 с.:

URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r49.pdf>

5. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови : посібник. Київ : Освіта, 2012, 270 с. URL:

<https://ushchuk.files.wordpress.com/2013/09/d196.pdf>

6. Ющук П. І. Українська мова : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2004. 640 с. URL :

<http://194.44.152.155/elib/local/sk661731.pdf>

# Зміст

Передмова.....	3
1.Пунктуація в простому реченні. Тире між підметом і присудком.....	5
2. Тире в неповному реченні.....	8
3.Однорідні члени.....	10
4.Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами.....	13
5. Однорідні і неоднорідні означення.....	15
6. Відокремлені означення.....	18
7. Відокремлені прикладки.....	22
8. Відокремлені додатки.....	26
9. Відокремлені обставини.....	28
10. Уточнювальні члени речення.....	33
11. Порівняльні конструкції. Розділові знаки при порівняльних зворотах.....	35
12. Вставні члени речення.....	39
13. Звертання.....	41
14. Повторення й узагальнення про пунктуацію в простому реченні.....	43
15. Список використаних джерел.....	49

*Навчально-методичне видання*

**Каптур Галина Антонівна**

## **Українська мова. Пунктуація простого речення**

*Практикум для поточного та підсумкового контролю знань здобувачів освіти  
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка  
спеціальності 013 Початкова освіта*

Друкується в авторській редакції

Технічний редактор *Г. А. Каптур*